

Чытайце ў нумары:

● Я — калгасніца ● Да
100-годдзя з дня на-
роджэння Ул. І. Ле-
ніна ● Галя-Галінка
● Сакратар гаркома
● Вёска названа яе
імен ● Зноў зацяюць
перапёлкі ● Вершы
Кобец - Філімонавай
Апавяданне „Ірына“

**работніца
і сялянка**

11

1969

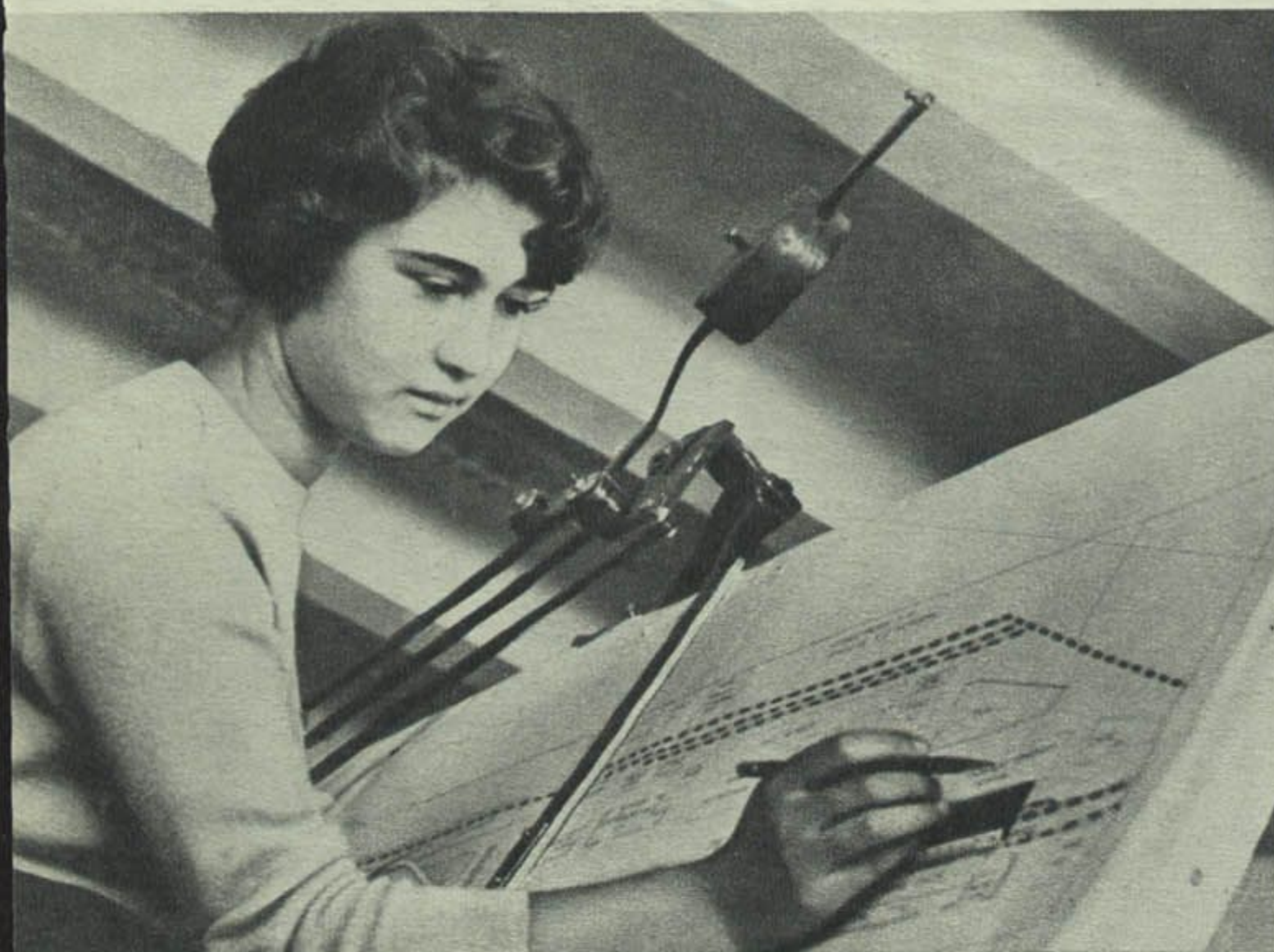
ГАНАРЫМСЯ ВАМІ, ГЕРОІ КОСМАСУ!

11 кастрычніка выйшаў на арбіту спадарожніка Зямлі савецкі касмічны карабель «Саюз-6». Камандзір карабля — Георгій Сцяпанавіч Шонін, бортінжынер — Валерый Мікалаевіч Кубасаў. Працягваючы намечаную праграму навукова-тэхнічных даследаванняў, 12 кастрычніка быў праведзен запуск карабля «Саюз-7» з касманаўтамі Анатолем Васільевічам Філіпчанкам, Уладзіславам Мікалаевічам Волкавым і Віктарам Васільевічам Гарбатко, а 13 кастрычніка на арбіту Зямлі

быў запушчаны карабель «Саюз-8» з касманаўтамі Уладзімірам Аляксандравічам Шаталавым і Аляксеем Станіслававічам Елісеевым.

Зорны тыдзень, які ўсхваляваў увесь свет, паспяхова завершаны. У космасе была прароблена велізарная навукова-тэхнічная работа, у тым ліку зварка ва ўмовах вакууму. Шматлікія эксперыменты ўнеслі каштоўнейшы ўклад у навуку.

Ганарымся вамі, героі космасу!

ПА РЭСПУБЛІЦЫ

Жана Рагачова прыйшла працаваць на завод у аддзел галоўнага тэхнолага пасля сярэдняй школы. Зараз яна вучыцца на III курсе факультэта тэхналогіі машынабудавання вячэрняга аддзялення Беларускага політэхнічнага інстытута, працуе над планіроўнай тэрыторыі завода.

Фота І. Стэца.
М. Міхайлава.
Ул. Вяхоткі.

У класе танца Мінскага хореаграфічнага вучылішча. На першым плане: выдатніца вучобы Валя Канаўніс.

Калгас імя Леніна — адзін з перадавых у Стаўбцоўскім раёне Мінскай вобласці. Сёлета даход калгаса складзе адзін мільён дзвесце тысяч рублёў. Урачыста адзначылі калгаснікі свята ўраджая, яно супала з дваццацігоддзем калгаса.

На здымку: сакратар камсамольскай арганізацыі Ала Доўнар (злева) і «Ураджай-1969» — фельчар Аляксандр Мікалаевіч Грахоўскі віншуюць са святам палывода Марыю Васільеву Самахвал.

Шматлікія чытачы „Ра- ботніцы і сялянкі“ гораха віншуюць працаўнікоў сель- скай гаспадаркі рэспублікі з вялікім святам — з'ездам беларускіх калгаснікаў.

ПРАЖЫЛА я 84 гады. Усяго давялося пабачыць на такім вяку. І на палосках аднаасобных працавала, і на памешчыка спіну гнула. А як сталі мы свабоднымі ды вольнымі людзьмі і як сталі працаваць на калектыўнай зямлі — зусім іншым жыццём зажылі. З 1930 года я — калгасніца. Любіла я працаваць. Бывала, выйду на поле — і ўсё песні спяваю. Гэта ад таго, што лёгка так працавалася мне. Брыгадзір у нас тады малады хлапец быў. Усё, бывала, прасіў мяне:

— Цётка, падсабі, цябе слухаюцца.

Я — КАЛГАСНІЦА

Гэта каб я памагла людзей сабраць на працу. Прайдуся па хатах. Тады такая завядзёнка была раніцай па хатах хадзіць і на работу зваць. Як пайду я, дык прывяду больш чым трэба, бо ўсе ідуць. Можна таму, што сама не ленавалася ніколі, першая на поле ішла.

Была ў маім жыцці падзея адна, да гэтага часу помню яе, быццам учора адбылося гэта. Я ўдзельнічала ў з'ездзе калгаснікаў-ударнікаў у Маскве.

Да таго я не толькі ў Маскве — нават у Мінску ніколі не была. А тут Масква. Сабралі нас тады, лепшых ударнікаў, і сталі з намі раіцца, якім павінен быць Статут сельскагаспадарчай арцелі. Як тую зямлю, што даў нам Уладзімір Ільіч Ленін, да ладу да-

весці, каб давала яна небывалыя ўраджаі, і як жыць калгаснікам і працаваць калектыўна.

У лютым месяцы гэта было. Якраз адзначалі гадавіну Чырвонай Арміі. Паслалі нас пасля з'езда з цэлай дэлегацыяй з Масквы аж у Севастопаль, на Чорнае мора, на свята да маракоў у госці. Два дні жылі мы на караблі. У Маскве холадна было, мороз за шчокі хапаў, а ў Севастопалі кветкі цвілі. І тады я на свае вочы пабачыла, якая вялікая, якая неабсяжная наша дзяржава.

І ў Маскву паездка і ў Севастопаль — усё гэта падзяка дзяржавы за маю сумленную працу.

А праз чатыры гады з Масквы мне прыслалі пасведчанне. Вайну перажыло яно і цяпер у рамцы на сцяне вісіць: «Казакевіч Пелагея Максімаўна, член калгаса «Ленінскі шлях» Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці, у 1938 годзе выканала нормы выпрацоўкі на палявых работах: на праполцы гародных культур на 200%, на мяцці льну на 200%, на трапанні льну на 180%, на копцы бульбы на 170%, за што зацверджана ўдзельнікам УСГВ і занесена ў Ганаровую кнігу».

Маладзейшая я сапраўды ўпраўная была. Мне здавалася тады, што я да смерці такая ахвочая да працы буду. Ажно не. Старасць надыхла, за ногі схапіла. Пахадзілі яны ў мяне многа. Але і цяпер яшчэ летам то лён пайду рваць, то буракі палоць. Каб дома адной не сядзець. Сыноў маіх вайна забрала. Іван афіцэрам быў — на фронце загінуў, а Яўген з партызанкі не вярнуўся.

Пелагея Казакевіч.

Пенсію за сыноў атрымліваю. Вось так і живу.

Цяпер на III з'ездзе калгаснікаў у Маскве будуць прымаць новы Статут. Канешне, жыццё змянілася, і ў Статут таксама трэба ўнесці змены. Я ўжо ў Маскву не паеду, але і ў мяне ёсць некаторыя думкі. Трэба абавязкова запісаць у новы Статут, каб кожны калгаснік шанаваў зямлю, каб кожная сотка выкарыстоўвалася па-гаспадарску. Каб у кожнага была высокая адказнасць за тую работу, якую ён выконвае, і не толькі ён, а і яго таварышы.

І яшчэ хацелася б мне, старой жанчыне, сказаць нашаму маладому пакаленню, нашай змене: любіце зямлю. Яна шчодрая, усіх корміць.

Пелагея КАЗАКЕВІЧ,
калгасніца сельгасарцелі
«Ленінскі шлях»
Дзяржынскага раёна.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 11
і сялянка ЛІСТАПАД
1969

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ПЯТЫ
ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Яўгеня Кананенка.

ЖЭНЯ

дзею Раманаву вывучыла Яўгеня даіць кароў на механічнай дойцы. Пра яе гавораць: «Неспакойная. Нікому спуску не дасць». А іншай яна і быць не хоча. Такі ўжо характар: калі што не так — адчытае. Ды так, што доўга будзе памятаць вінаваты. А што неспакойная — дык ад гэтага выйгрыш усяму калектыву. Хіба ж не Кананенка паклапацілася, каб такі ўтульны чырвоны куток на ферме абсталявалі? Яна. А хто дабіўся, каб радыёлу на ферму купілі? Яна. А хто вядзе размову са старшынёю арцелі, каб тэлевізар купілі? І Уладзімір Паўлавіч абяцае. Заслужылі таго ніўкаўскія даяркі. А Яўгеня тройчы. Дабілася свайго: ферма па чысціні займае першынство ў раёне. Цяпер у Ніўках малако толькі першага гатунку. Такое купіць самы прыдзірлівы пакупнік. Па продажы дзяржаве першагатунковага малака калгас займае другое месца ў раёне.

І калі ўжо зайшла размова пра акуратнасць, то трэба сказаць, што навучылася Яўгеня ад маці. Дваццаць пяць гадоў працавала Марыя Пятроўна даяркай. А настаў час ісці на пенсію і сказала яна Жэні:

— Не раз, донька, ты мне падсабляла. Бачу, сялянская хватка ў цябе. Прымай маю групу кароў.

І пайшла трынаццаць гадоў таму назад Яўгеня Кананенка працаваць на ферму даяркай. Не сорамна цяпер Марыя Пятроўне за дачку. У перадавіках ходзіць. Гонар і пашана ёй. Адных толькі грамат больш за дваццаць. А падзякі нават цяжка злічыць.

Да яе ідуць за парадай. У яе вучацца. А калі сёлета прымалі ў калгасе абавязальствы ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна, то кожная заўвага Яўгені была слухная. Тады яна ўнесла папраўку і ў сваё індывідуальнае абавязальства. Маўляў, абавязваюся ў чацвёртым годзе пяцігодкі надаць не па 3 500 кілаграмаў малака, а 4 000.

І слова сваё трымае. За восем месяцаў надала ад кожнай з семнаццаці кароў свайго групы па 3 076 кілаграмаў малака. А наперадзе яшчэ чатыры месяцы. Чакаюцца ацёлы. Значыць, спраўдзіць Яўгеня сваё слова.

Яна не толькі адна з перадавых даярак раёна, але і дэпутат Крутаўскага сельскага Савета, выбіралася дэпутатам у абласны Савет. У Ніўках на ферме свая партгруппа. Жэні даручылі весці агітацыйна-масавую работу сярод даярак. І з партыйным даручэннем паспяхова спраўляецца. Яе з цікавасцю ўсе слухаюць. Ды і расказаць ёсць пра што. Двойчы праўленне арцелі давала Яўгені Апанасаўне турысцкую пуду. Сёлета яна пабывала ў Мінску, Вільнюсе, Рызе, Таліне, Ленінградзе, Маскве. І калі на ферме заходзіць гутарка пра Ільіча, даяркі абавязкова просяць:

— Раскажы, Жэня, пра ленінскія мясціны.

І пачынаецца расказ пра жыццё таварыша Леніна ў Ленінградзе, Маскве. І слухаюць, слухаюць даяркі...

Нядаўна Жэня справіла ўваходзіны ў самы прыгожы ў вёсцы дом. Калгас пабудаваў яго за свой кошт. Пакоі з густам прыбраны. Мэбля зручная, сучасная. Яўгеня смяецца: «Старую выкінулі. А на гэтую тысячу зрасходавала. Заробак дазваляе. Па 130—150 у месяц выходзіць. Бывае, што і больш за 180».

— А што выпісваеце? — пытаюся я.

— Часопіс «Партыйная жизнь», «Сельскую газету», абласную і раённую. А іншыя ў нас і на ферме ёсць. Толькі чытай, не лянуйся.

На раённым сходзе прадстаўнікоў калгасаў Яўгеню Кананенка выбралі дэлегатам на Рэспубліканскі з'езд калгаснікаў. Яна раскажа, што іх калгас — ініцыятар абласнога спаборніцтва ў вобласці па дастойнай сустрэчы стагоддзя ленінскага юбілею, і што за восем месяцаў на сто гектараў сельгасугоддзяў яны атрымалі па 378,6 цэнтнера малака і па 63,8 цэнтнера мяса. У калгасе імя Кірава самыя высокія надоі малака на карову ў раёне. А галоўнае, чым славіцца калгас, — гэта людзі, слаўныя, працавітыя.

Чачэрскі раён,
Гомельская вобласць.

Віктар ЛОУГАЧ

— **Н**Е, Марыя, гэта датычыць не толькі цябе. На ўвесь наш калектыв ты кідаеш цень, — і Яўгеня Кананенка яшчэ бліжэй падсела да Маліноўскай. — Не даруем мы табе за такое малако...

Які ўжо год пра Ніўкаўскую жывёлагадоўчую ферму калгаса імя Кірава ідзе добрая слава. І надоі высокія. І малако найлепшае. І калектыв дружны. А тут — сорам адзін. Малако скісла. А чаму? Не памыла як след даільны апарат Марыя Маліноўская, цадзілкі брудныя.

Сталі гаварыць з Марыяй, а яна сваё:

— Чаго вы да мяне прычапіліся? Працую як магу.

Яўгеня не стрымалася:

— А ведаеш, як пра такую гаспадыню кажуць? Гразнуха. Такой і дома павагі не будзе. А тут калектыв. Усю нашу працу ганьбіш.

За прададзенае дзяржаве малако першага гатунку ў касу калгаса паступае 18 рублёў 65 капеек за цэнтнер. А за негатунковае ўсяго 17 рублёў 10 капеек. На кожным цэнтнеры страты. А калі ўлічыць, што калгас прадае дзяржаве сотні цэнтнераў малака, то аб'ёмы адносіны да працы добрую капейку будуць каштаваць. Але ж руплівыя гаспадары не будуць цяпець гэткай неахайнасці. А Яўгеня Апанасаўна Кананенка тым больш. Яна ж адна з перадавых даярак раёна. Па яе прапанове не толькі ў Ніўках на ферме, але па ўсім калгасе аб'явілі паход за чысціню і добрую якасць прадуктаў жывёлагадоўлі, якія прадаюцца дзяржаве.

Яўгеню адразу падтрымалі Галя Караткевіч, Надзея Урублеўская. І старшыня арцелі Уладзімір Паўлавіч Маглышаў таксама памог. Не ўдалося пераканаць Маліноўскую: не хацела жанчына брацца за справу сумленна. Давялося ёй пакінуць ферму. «А мо крута паступілі? — думае Яўгеня Кананенка. — Але ж хіба можна цяпець, каб адзін чалавек ганьбіў працу дванаццаці? Калі ты сумленны працаўнік, дык даражы гонарам усяго калектыву. Твой поспех — яго поспех, твая радасць — яго радасць. І ты абавязан усё рабіць так, каб менш з-за цябе было засмучэння».

Прыпамінае Яўгеня Кананенка, як ездзіла ў калгас «Сцяг камунізма» вучыцца на механічнай дойцы працаваць. Не дзень і не два тады ў вёсцы Сапрыкі на ферме правяла. Затое паспяхова вытрымала экзамен. Майстрам стала. І ўжо які год у сябе на ферме іншых вучыць. Былі яе вучнямі Анастасія Уздоўская і Марыя Янкаўцова. І На-

Да 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна

ЛЕНІН ДУМАЎ АБ ВЯЛІКІМ І НЕ ЗАБЫВАЎ АБ МАЛЫМ

З успамінаў А. М. КАЛАНТАЙ

Мяне заўсёды здзіўляла, як гэта Уладзімір Ільіч умеў думаць аб вялікім і важным і разам з тым не забываць пра бягучыя дробязі. Як гэта ён, ства-

раючы новую, небывалую ў свеце дзяржаву, у той жа час не ўпускае выпадку вучыць нас памятаць і ў дробязях пра тое, што ў дзяржаве, асабліва са-

цыялістычнай, павінны быць улік і парадак. Прывяду адзін прыклад.

Снежань семнаццатага года. Набліжаюцца каляды, але пра іх у нас у Смольным ніхто не думае. У Смольным работа кіпіць, як у катле. Зіма яшчэ не ўстанавілася. Падае мокрый снег, і ўздоўж Нявы дзьме халодны, паўночны вецер.

Надзея Канстанцінаўна стараецца ўгаварыць Уладзіміра Ільіча паехаць на некалькі дзён на час каляд за горад. Надзея Канстанцінаўна гаворыць, што перапынак у рабоце Уладзіміру Ільічу неабходны. Ён стаў дрэнна спаць і яўна стомлены.

Доктар, які загадваў санаторыем «Халіла» ў Фінляндыі, на Карэльскім перапынку, прыязджаў да мяне ў Наркамат дзяржаўнага апекавання і сказаў, што ў яго ў санаторыі ёсць новы домік-асабняк, цёплы і светлы, які ён ахвотна прадаставіць у поўнае распараджэнне Леніна. Але Уладзімір Ільіч адмахваецца ад усіх нашых угавораў. Хоць мы і гаворым, што там навокал цудоўны лес і можна колькі хочаш хадзіць на паляванне. Уладзімір Ільіч адказвае: «Паляванне рэч добрая, ды вось спраў у нас непачаты край, разгарнуцца разгарнуліся, а наладзіць новую дзяржаву за два месяцы — гэта і бальшавікі не могуць. На гэта патрэбна не ўсякім разе дзесятак гадоў».

Надзея Канстанцінаўна яго спыняе: «Што ж, ты так і будзеш усе гэтыя гады неадлучна сядзець за пісьмовым сталом?» «Ну ўжо там далей паглядзім».

Аднак мінула некалькі дзён, і Уладзіміру Ільічу прыйшло ў галаву, што ён за гэтыя тры або пяць дзён за горадам можа паспець напісаць цэлую работу, да якой у Смольным рукі не даходзяць. Гэта думка яго так натхніла, што ён раніцай сказаў Надзеі Канстанцінаўне: «Калі ў Наркамаце ў Калантай на самай справе ёсць асобны домік у лесе, дзе мне ніхто не будзе перашкаджаць, то я гатовы ехаць».

24 снежня, раніцай, я прыехала на Фінляндскі вакзал праводзіць Уладзіміра Ільіча ў дом адпачынку. Уладзімір Ільіч, Надзея Канстанцінаўна і Марыя Ільінічна толькі што ўвайшлі ў вагон. Уладзімір Ільіч усеўся каля акна, у самы куток, каб быць менш прыкметным. Побач з ім села Марыя Ільінічна, а насупраць — Надзея Канстанцінаўна. Уладзімір Ільіч лічыў, што будзе больш бяспечна, калі ён паедзе ў простым пасажырскім вагоне. У гэтым жа купэ сядуць два чырвонаармейцы і верны фінскі таварыш.

Уладзімір Ільіч быў у сваім паношаным асеннім паліто, у якім ён прыехаў з-за граніцы,

і ў фетравым капелюшы, хоць быў ужо моцны мороз. Услед за мной у вагон увайшоў таварыш, які нёс тры футры і футравую шапку з навушнікамі. «Гэта вы надзенеце», — сказала я Уладзіміру Ільічу, — калі вам даведзецца ехаць на санках у адкрытым полі, дзе, вядома, будзе вельмі холадна. Ад станцыі да санаторыя вельмі далёка. Гэтыя футры, — дадала, — узяты са склада наркамата». «Гэта і відаць», — сказаў Уладзімір Ільіч, адхінаючы крысо аднаго з футраў: на ім былі нашыты нумары склада і інвентару. — Гэта вы для таго, каб мы футры захавалі і не забылі? Казённае дабро ўлік любіць. Гэта і трэба».

Уладзімір Ільіч хацеў, каб я ехала разам з ім, але мяне затрымалі тэрміновыя бягучыя справы Наркамата, галоўным чынам арганізацыя дапамогі маці і дзецям.

Уладзімір Ільіч раптам успомніў, што ў яго няма фінскіх грошай: «Было б добра, калі б вы змаглі дастаць хоць бы 100 фінскіх марак для насільшчыка на станцыі або на якія-небудзь іншыя патрэбы ў дробязях».

Я пабегла да касы, але ў мяне з сабой было мала грошай, і я не набрала нават 100 фінскіх марак.

Уладзімір Ільіч сказаў: «Так, значыць, домік асобны і цёплы, кажаце вы, і ў лесе паляваць можна? А ці ёсць там зайцы?» Я адказала, што за зайцаў не ручаюся, але напэўна ёсць вавёркі. «Ну, вавёрак страляць — гэта дзіцячая забава». Надзея Канстанцінаўна дадала: «Толькі б Уладзімір Ільіч рашыўся хадзіць па лесе, а не прасядзеў усе тры дні за пісьмовым сталом». «Але там і ў пакоі паветра больш чыстае», — перабіў Уладзімір Ільіч.

Поезд крануўся. Уся акружаючая публіка і не падазрвала, што едзе Старшыня Савета Народных Камісараў як звычайны пасажыр II класа.

Праз некалькі дзён Уладзімір Ільіч зноў працаваў у Смольным.

Я ж атрымала запіску ад Уладзіміра Ільіча, напісаную яго рукой:

«Пасылаю Вам з удзячнасцю і ў поўнай захаванасці футры з інвентару Вашага Наркамата. Яны нам вельмі спатрэбіліся. Нас напаткала снежная бура. У самым «Халіла» было добра. Фінскіх марак Вам пакуль не пасылаю, але я прыблізна падлічыў, што складае гэта ў рускіх грошах, гэта значыць 83 рублі, іх і прыкладаю. Ведаю, што ў Вас не важна з фінскімі. Ваш Ленін».

Так тыпова для Уладзіміра Ільіча, што сярод велізарных дзяржаўных клопатаў ён мог памятаць пра такія дробязі і быць заўсёды ўважлівым таварышам.

Лясныя Паляны. Тут летам 1918 года Ул. І. Ленін жыў на дачы разам з сям'ёй Ул. Д. Бонч-Бруевіча.

дачкі цяжкасцей і небяспек, якія пагражалі іх жыццю і дзейнасці. Пры такім выхаванні дзеці былі таварышамі сваіх бацькоў, іх сябрамі. У іх з'яўлялася страснае жаданне ва ўсім быць падобнымі на бацькоў, ісці іх шляхам.

Лёлі было тры з паловай гады, калі яна, сама таго не разумеючы, упершыню дапамагла маці ў яе падпольнай рабоце.

Аднойчы Вера Міхайлаўна павінна была тэрмінова перадаць таварышам артыкул для бальшавіцкай газеты. Але выйсці з дому яна не магла. За ёй сачыў шпik.

— Што рабіць? — думала Вера Міхайлаўна і нарэшце знайшла выхад. Яна надзела на Лёлю святочнае футэрка, прыгожы капар, а ў цёплую муфтаку паклала артыкул для газеты.

Лёля разам з няняй, верным сябрам сям'і, спакойна прайшла міма шпіка, які не звярнуў ніякай увагі на панскае дзіця. Артыкул быў дастаўлены па патрэбнаму адрасу.

Дваццаць чацвёртага лютага 1917 года ў Лёлі быў дзень нараджэння. Бацькі, якія былі ў той час на свабодзе, рашылі ўрачыста адзначыць трынаццацігоддзе дачкі. Але пачаліся рэвалюцыйныя падзеі, і святкаванне было адменена. Уладзімір Дзмітрыевіч пайшоў з дому і папрасіў

БЫЛА ўжо глыбокая ноч, калі трохгадовая Лёля прачнулася ад моцнага шуму. Яна паднялася на сваім ложку і праз адчыненыя дзверы ўбачыла бацьку, які хутка апранаў паліто. Ён хацеў зайсці да яе, але два дужыя жандары заступілі яму дарогу. Бацька толькі памахаў ёй рукой, усміхнуўся сваімі блізарукімі вачыма і пайшоў да выхаду; паабпал яго стаялі жандары з шашкамі нагала...

З таго часу мінула шмат гадоў. Маленькая Лёля, якая потым не раз была сведкай арыштаў сваіх бацькоў, — цяпер заслужаны ўрач рэспублікі, кандыдат медыцынскіх навук Алена Уладзіміраўна Бонч-Бруевіч.

Алена Уладзіміраўна была адзіная дачка прафесіянальных рэвалюцыянераў, бальшавікоў-ленінцаў Уладзіміра Дзмітрыевіча Бонч-Бруевіча, першага кіраўніка спраў Савета Народных Камісараў маладой Савецкай рэспублікі, і яго жонкі, Веры Міхайлаўны Бонч-Бруевіч-Вялічкінай, аднаго з пачынальнікаў савецкай аховы здароўя, — блізкіх і адданных сяброў Уладзіміра Ільіча Леніна.

Да рэвалюцыі, калі Лёля была маленькая, яе бацькі жылі ў Пецярбургу. Вера Міхайлаўна працавала ўрачом, Уладзімір Дзмітрыевіч займаўся выдавецкай справай, быў вядомым літаратарам, гісторыкам і публіцыстам. Бонч-Бруевічы вялі звычайнае жыццё рускай працоўнай інтэлігенцыі. Гэты бок жыцця быў бачны кожнаму. І толькі нямногія ведалі, што галоўным зместам, мэтай і сэнсам іх жыцця была рэвалюцыйная барацьба, работа ў бальшавіцкай партыі.

Яны і дачку сваю выхавалі ў духу адданасці рэвалюцыі, якой прысвяцілі сваё

БУКЕТ ПАЛЯВЫХ

Людміла ПІНЧУК

жыццё. Уладзімір Дзмітрыевіч і Вера Міхайлаўна рана пачалі раскажваць Лёлі праўду аб цяжкім жыцці народа ў царскай Расіі, аб сацыяльнай няроўнасці.

Маці ўспамінала сваё юнацтва. Яшчэ ў 1891 годзе Вера Вялічкіна, адразу ж пасля заканчэння гімназіі, удзельнічала пад кіраўніцтвам Льва Мікалаевіча Талстога ў барацьбе з голадам, адкрывала сталовыя для сялян, працавала фельчарыцай у глухой вёсцы, а пасля першага арышту была вымушана эміграваць у Швейцарыю. Там Вера Міхайлаўна паспяхова скончыла медыцынскі факультэт, а вярнуўшыся на радзіму, стала адной з першых жанчын-урачоў у Расіі.

Ведала Лёля і пра ўдзел бацькі ў рэвалюцыйным руху.

Уладзімір Дзмітрыевіч Бонч-Бруевіч быў выхадцам з Беларусі. У шаснаццаць год ён паступіў у Маскоўскі Межавы інстытут і гэтак жа, як і Вера Міхайлаўна, звязаў свой лёс і жыццё з рэвалюцыйнай барацьбой. Пяць разоў сядзеў у турме. Эміграваў у Жэневу, адтуль адпраўляў на радзіму нелегальную літаратуру, супрацоўнічаў у ленінскай «Іскры», выдаваў і рэдагаваў у Расіі рад бальшавіцкіх газет і часопісаў.

Бацька і маці ніколі не ўтойвалі ад

Лёлю не адыходзіць ад тэлефона, быць яго сувязной. Два дні не адыходзіла дзяўчынка ад апарата, запамінала ўсе, што ёй перадавалі па тэлефоне. А на трэці дзень пазваніў сам бацька.

— Лёля, — сказаў ён, — вазьмі вялікі кош, пакладзі туды пірагі, пачастункі, прыгатаваныя да твайго дня нараджэння, і наогул усе прадукты, якія ёсць у доме, і аднясі на бліжэйшы пункт харчавання для ўдзельнікаў баёў.

Гарадавыя і чарнасоценцы, якія засталіся вернымі самадзяржаўю, абстрэльвалі раён, дзе жылі Бонч-Бруевічы. Пад свіст куль і грукат перастрэлкі цягнула трынаццацігадовая дзяўчынка кош з ежай. Тулячыся да сцен будынкаў, яна вярталася назад, каб напоўніць яшчэ адзін кош і зноў адправіцца ў небяспечны шлях...

Пасля звяржэння царызму, у красавіку 1917 года, з працяглай эміграцыі вярнуўся ў Расію Уладзімір Ільіч Ленін.

Знаёмства Уладзіміра Ільіча Леніна з Бонч-Бруевічамі пачалося яшчэ ў дзевяностых гадах мінулага стагоддзя, а праз некаторы час яно перайшло ў моцную дружбу бальшавікоў-аднадумцаў. Ад бацькі і маці Лёля ведала пра Уладзіміра Ільіча, але знаёмая з ім не была. Упер-

шыню яна ўбачыла Леніна тады, калі ён прыйшоў у госці да яе бацькоў, на Херсонскую вуліцу, у дом нумар пяць, дзе яны тады жылі.

Лёля была яшчэ падлеткам, і яна, вядома, не магла весці з Леніным важных і значных размоў. Таму ў яе памяці захаваўся толькі факт.

Асабліва добра запамніла Лёля сваю першую сустрэчу з Леніным.

Аднойчы красавіцкім вечарам 1917 года ў дзверы пастукалі. У той вечар у раёне была выключана электрычнасць, і званок не працаваў.

Да дзвярэй падышла Лёля і спытала: — Хто там?

У адказ яна пачула ціхі голас:

— Лёлечка, гэта я.

На парозе стаяў Ленін...

З таго дня Лёля часта бачылася з Уладзімірам Ільічам.

Пасля вяртання з эміграцыі Уладзімір Ільіч працуе з нечалавечай нагрузкай: ён кіруе дзейнасцю Цэнтральнага Камітэта партыі бальшавікоў, часта выступае на мітынгх, амаль штодзень піша артыкулы для «Правды».

У наступным годзе Лёля таксама часта бачыла Уладзіміра Ільіча. Лета 1918 года было надзвычай цяжкае для маладой Савецкай Рэспублікі: ў Маскве, Яраслаўлі, Рыбінску і іншых гарадах Расіі адбыліся контррэвалюцыйныя эсэраўскія мецяжы, на Усходнім фронце грамадзянскай вайны ішлі цяжкія баі. Старшыня Саўнаркома Ленін кіраваў усёй краінай, якая была заціснута ў агнявым коле во-

спісы, і яны ішлі дадому. Па дарозе Уладзімір Ільіч паспяваў сабраць вялікі букет палявых кветак, якія ён вельмі любіў. Вясёлыя і ажыўленыя прыходзілі яны абедаль.

За абедам звычайна ішлі сур'ёзныя размовы: абмяркоўвалася становішча на франтах грамадзянскай вайны, меры, прынятыя па барацьбе з голадам. Лёля ўважліва слухала размовы дарослых. Ёй

Ул. І. Ленін і першы кіраўнік спраў Савета Народных Камісараў Ул. Д. Бонч-Бруевіч увосень 1918 г. неўзабаве пасля ранення Ул. І. Леніна.

КВЕТАК

рагаў. Ён вельмі стамляецца. У той час у Леніна яшчэ не было пастаяннага месца для летняга адпачынку, і няздольныя дні ён праводзіў на агульнай дачы з сям'ёй Бонч-Бруевічаў пад Масквой, непадалёку ад станцыі Тарасаўкі Паўночнай чыгункі. Цяпер на тым месцы вядомы саўгас «Лясныя Паляны», створаны па ініцыятыве Уладзіміра Ільіча Леніна.

Калі Ленін прыязджаў на дачу, бацькі строга забаранялі Лёлі яго турбаваць.

Раніцай Уладзімір Ільіч забіраў з сабой газеты і часопісы і ішоў у лес. За ім заўсёды ўязьвалася маленькая шустрая сабачка Нэлька.

Калі наставаў час абеду, Лёля ішла шукаць Уладзіміра Ільіча. Гэта было далёка не лёгкай справай, бо ён заўсёды забіраўся ў глыб лесу. Лёля гучна клікала Нэльку, і тая адразу выскаквала з-за дрэў. Тады Лёля ішла ў глыбіню лесу і заўсёды беспамылкова знаходзіла там Уладзіміра Ільіча, які адпачываў у высокай густой траве. Убачыўшы Лёлю, ён хутка ўскокваў на ногі і, смеючыся, падыходзіў да яе, прыгаворваючы:

— Здаюся, здаюся...

Лёля дапамагала Уладзіміру Ільічу сабраць раскіданыя навокал газеты і ча-

запамнілася, як аднойчы бацька спытаў у Леніна:

— Уладзімір Ільіч, ці можна адным словам выказаць, за што мы цяпер змагаемся?

І Ленін адказаў:

— За хлеб!

Настала восень. Лёля паехала ў Маскву, пачала вучыцца ў школе. І раптам прыйшло вялікае гора. Памерла маці.

Вера Міхайлаўна Вялічкіна пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі была выбрана членам калегіі Наркамата аховы здароўя. Яна многае зрабіла для паляпшэння жыцця і здароўя дзяцей. Ёй належыць праект дэкрэта аб усеагульным харчаванні дзяцей у школах, з якім яна выступіла на пасяджэнні Саўнаркома. Гэты праект быў горада ўхвалены Уладзімірам Ільічам Леніным.

На пасяджэнні Саўнаркома Вера Міхайлаўна прыйшла хвора, у яе была цяжкая форма грыпу «іспанка», якая лютавала тады ў Маскве. Праз пяць дзён яе не стала. Але і паміраючы, Вера Міхайлаўна не пераставала думаць аб дзецях, у паўзабыцці ўвесь час паўтарала:

— Цяпер можна спакойна памерці... Дзеці будуць накормлены...

У гэтыя цяжкія дні Лёля і Уладзімір

Дзмітрыевіч яшчэ раз пераканаліся, якімі чутымі сябрамі былі Уладзімір Ільіч і Надзея Канстанцінаўна.

Праз некалькі дзён пасля смерці Веры Міхайлаўны Уладзімір Дзмітрыевіч Бонч-Бруевіч атрымаў пісьмо ад Леніна. У той час Уладзіміра Ільіча не было ў Маскве, ён быў у Горках, бо яшчэ хварэў пасля цяжкага ранення.

— Дарагі Уладзімір Дзмітрыевіч! — пісаў Ленін. — Толькі сёння раніцай мне перадалі жудасную вестку. Я не магу паехаць у Маскву, але хоць бы ў пісьме хочацца паціснуць Вам моцна, моцна руку, каб выказаць любоў маю і ўсіх нас да Веры Міхайлаўны і падтрымаць Вас хоць крыху, наколькі гэта можа зрабіць чалавек, у Вашым жудасным горах. Клапаціцеся пра здароўе дачкі. Яшчэ раз моцна, моцна паціскаю руку. Ваш Ленін».

А ўнізе была прыпіска Надзеі Канстанцінаўны.

«Дарагі Уладзімір Дзмітрыевіч і Лёлечка, не ведаю, што і сказаць. Беражыце адзін аднаго. Моцна, моцна паціскаю руку. Неяк жахліва і цяжка верыцца. Вава Н. К. Ульянава».

Мінулі гады. Маленькая Лёля, якая калісьці гуляла ў мяч з Уладзімірам Ільічам, памагала яму збіраць раскіданыя па траве газеты, даўно вырасла. Выхаванне, якое яна атрымала ў сям'і рэвалюцыянераў, знаёмства з Леніным і Крупскай, канешне, не прайшлі для яе дарэмна. У пятнаццаць год дзячына ўступае ў камсамол, у дваццаць пяць — у партыю. Лёля выбрала прафесію сваёй маці. Скончыўшы ў 1926 годзе медыцынскі факультэт Маскоўскага ўніверсітэта, Алена Уладзіміраўна стала ўрачом, цяпер яна хірург-траўматалаг інстытута Скліфасоўскага ў Маскве. Колькі пісем ад сваіх хворых атрымала доктар Бонч-Бруевіч за сорак тры гады сваёй работы. У кожным з іх — гарачая ўдзячнасць і падзяка.

...Кожны раз, калі ў яе выпадае хоць крыху вольнага часу, яна садзіцца ў электрычку і едзе да станцыі Тарасаўка. Там яна выходзіць з поезда і паволі, не спяшаючыся ідзе да саўгаса «Лясныя Паляны». Тут, у месцах, дзе далёкім і цяжкім летам 1918 года яна жыла з бацькамі, у памяці асабліва ясна і выразна ўзнікаюць вобразы дарагіх ёй людзей.

Яна ўспамінае маці — Веру Міхайлаўну Вялічкіну, заўсёды роўную і ласкавую, апраунтую ў вышытую мярэжкай белую блузку. Паверх блузкі ў яе нязменна апускаўся тонкі, быццам пацеркі з дробнага чорнага бісеру, шнурок, на якім трымалася старомоднае пенсне. Памяць уваскрашае бацьку — Уладзіміра Дзмітрыевіча Бонч-Бруевіча (ён памёр у 1955 годзе), сумленнага бальшавіка-ленінца, надзвычай адукаванага чалавека, які да глыбокай старасці займаўся навуковай работай і пакінуў сур'ёзныя працы па гісторыі рэлігіі. Добрага, патрабавальнага, справядлівага і... крыху рассяянага...

...Алена Уладзіміраўна падыходзіць да невялікага двухпавярховага дома. Яна моўчкі стаіць ля веснічак, і ёй здаецца, што вось зараз з-за павароту з гучным брэхам выбежыць маленькая жвавая Нэлька, а ўслед за ёй пакажацца вясёлы і адпачыўшы, з вялікім букетам палявых кветак Уладзімір Ільіч...

Потым расчыніцца акно, і пачуецца голас мамы:

— Лёля, Уладзімір Ільіч! Ідзіце хутчэй абедаль...

Мінскія школьнікі ў гасцях у Міхася Ціханавіча Лынькова.
Фота Ул. Вяхоткі.

НА ВЯРШЫНІ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Міхася ЛЫНЬКОВА

Здаецца, зусім нядаўна святкавалася шасцідзясяцігоддзе, як быццам не так даўно было і пяцьдзясят, і сорак было — і вось ужо семдзесят... Вяршыня — інакш не скажаш. З гэтай вяршыні — узыходжанне было няспынным і нялёгкім — далёка і многа бачна. На пад'ёме пакінуты надзейныя ступені-зарубкі тым, хто ідзе цяпер і хто пойдзе потым — следам. І няхай засыпана снегам галава, няхай збівае з ног сцюдзёны сівёр — апора ў руках надзейная, а суседняя вяршыня наперадзе.

...Міхасю Лынькову спаўняецца семдзесят год. Нічога не скажаш — пастарэў Міхась Ціханавіч. А вось кнігі яго, якімі зачытвалася і на якіх выходзілася не адно пакаленне, героі яго кнігі — яны не пастарэлі, не змяніліся, нават не зніклі той вопраткі, якую насілі і трыццаць і сорак год назад.

Успамінаю той незабыўны далёкі год, калі з нумара ў нумар «Піянер Беларусі» друкаваў «Міколку-паравоза» і «Янку-парашутиста» — лынькоўскія апавесці. У нас, дзяцей вёскі, не было такой раскошы, каб яшчэ і газеты выпісваць. І таму школьны экзэмпляр мы літаральна рвалі адзін у аднаго з рук. Кожны хацеў чытаць першым. Ну а калі не першым, дык другім, ці трэцім, ці няхай сабе дзесятым. Амаль кожны з нас тады ў думках уяўляў сябе чырвоным геро-

ем Міколкам. А колькі матчыных парасонаў і спадніц пайшло на парашуты — амаль усе хлапчкі нашай узорнай сярэдняй школы пераймалі гэту навуку ў Янку-парашутиста...

Тады, у той жа год, адбылася незабыўная сустрэча і з самім Міхасём Лыньковым — пісьменнікам, які нібыта дынамітам узарваў наш дзіцячы свет, напоўніў яго гераічнымі прыгодамі, бязмернай адвагай і вясёлым — да колак у баку — смехам. І пра што мы толькі не пыталіся тады ў Міхася Ціханавіча! І дзе сустрэкаў ён Міколку і Янку, і дзе яны цяпер, і што робяць, і ці можна напісаць ім пісьмо (мы тут жа гатовы былі распачаць перапіску з лынькоўскімі героямі).

Старэйшых нашых вучняў цікавілі, безумоўна, больш сур'ёзныя падзеі і героі. Як стаў Міхась Лынькоў пісьменнікам? Ці можна паступіць вучыцца на пісьменніка? Які далейшы лёс Рывы і яе «гоя» Міхася?

Нехта з вучняў папрасіў Міхася Ціханавіча раскажаць сваю біяграфію. На гэта ён, з уласцівым яму гумарам, адказаў:

— Ну, біяграфію маю вы, напэўна, ведаеце лепш за мяне.

Той дзень у нас быў двайным святам: гэтакі гасць у школе і не было ўрокаў!..

Прайшло столькі год пасля той стрэчы. А ў маёй памяці Міхась Ціханавіч і сён-

ня застаўся ўсё гэтакім жа маладым, высокім, як тады... І хоць ён быў першым убачаным у жыцці «жывым пісьменнікам», — у яго быў такі звычайны, як і ў нашых настаўнікаў, шэры гарнітур, і жартаваў ён з намі, і адказваў на ўсе нашы пытанні.

— Ну пра што вам яшчэ раскажаць?..

...Няма цікавейшага апавядальніка за Міхася Лынькова і цяпер. Па-ранейшаму застаўся маладым і яго гумар, і яго захопленне трапным вобразам і словам.

У Каралішчавічах — Доме творчасці пісьменнікаў пад Мінскам, куды цяпер Міхась Ціханавіч завітвае вельмі рэдка, ходзіць легенда пра лынькоўскія вогнішчы, пра яго ўмельства раскладваць іх так, як не ўмее ніхто іншы. І сапраўды. Ноч. Цемра — хоць выкалі вока — і раптам сярод лесу на невялікай палянцы — вогнішча. Доўгім языком агонь ледзь не хапаецца галін панурага ельніку, а Міхась Ціханавіч, узброены доўгім кіем, усё памешвае і памешвае зыркае вогнішча.

— Ну, уюнашы і атракавіцы... Падкіньце яшчэ!

Вось гэтак жа, як таямнічае ўначы вогнішча, чаравалі некалі, некуды далёка-далёка клікалі і цудоўныя апавяданні Міхася Лынькова... «Гой», «Над Бугам», «Баян», «Андрэй Лятун»...

З таго часу прайшло многа год, адбылося многа падзей, якія і ў гісторыю і ў сэрцы людзей увайшлі назаўсёды, навек.

Свой раман-эпапею «Века-

помныя дні» Міхась Лынькоў прысвяціў незабыўным дням Айчынай вайны, прысвяціў савецкім людзям — змагарам і пераможцам.

І зноў, як і ў маладыя гады, як і ў тых першых апавяданнях, на якіх выходзілася цэлае пакаленне моладзі, зноў гэтак жа натхнёна, з любоўю да свайго народа і да трапнага беларускага слова раскажае Міхась Лынькоў пакаленню ўжо новаму пра векапомныя дні змагання і перамог.

У пасляваенныя гады пісьменніку некалькі разоў давялося бываць у Злучаных Штатах Амерыкі. Там ён сутыкаўся з самымі разнастайнымі праявамі так званага амерыканскага спосабу жыцця, які афіцыйнай амерыканскай прапагандай выдаецца як самы перадавы і ўзорны на свеце. У выніку гэтых паездак нараджаецца кніга апавяданняў, нарысаў і нататак «За акіянам».

Міхасю Лынькову спаўняецца семдзесят год.

Каб можна было сабраць у гэты дзень — дзень яго нараджэння — усіх удзячных яму чытачоў і ўсіх яго вучняў! Колькі добрых пажаданняў выказалі б яны свайму пісьменніку і настаўніку!

Шчыра — ад усяго сэрца — вітае Міхася Лынькова са слаўным юбілеем і «Работніца і сялянка».

Дзякуй Вам, дарагі Міхась Ціханавіч, за Вашы незабыўныя творы. Добрага Вам здароўя.

Да наступнай вяршыні!

Алена ВАСІЛЕВІЧ

Трыбуна

Міхась ЛЫНЬКОЎ

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага.

Ледзь прыкметна пакачваўся паравоз, аднастайна пастуквалі рэйкі, гудзела ў топцы. Надаедліва шыпела пара, вырываючыся танючым струменьчыкам, — там раслі, пузырыліся кіпучыя каплі вады і, марудна скатваючыся, цяжка зрываліся з начышчанай медзі краніка.

Гарачым цяплом палыхала ад топкі. Зліпаліся вочы, хіліла да сну. Ірына павярнулася да дзверкі паравознай будкі. Намокшы брызент цяжка хлопаў па сталёвых поручнях. З халодным ветрам урываліся частыя каплі дажджу, адганялі сон, бадзёрылі.

Няскладны машыніст у пацёртай нямецкай форменцы быў заняты не зусім звычайнай для яго працы справай. На падлакотніку акна стаяў невялічкі кошык, паўнючы яйкамі. Асцярожна перабіраючы іх, атрахваючы мякінную пацярху, машыніст браў яйка і ўважліва ўглядаўся ў яго на свет маленькай электрычнай лямпачкі і, страшэнна заклапочаны, пракалупваў ножычкам малюсенькую дзірку ў шкарлупцы. Загадзя выцягнуўшы трубачкай губы, ён урачыста падносіў яйка да рота і, задраўшы галаву так, што відаць быў напаты, зморшчаны кадык, паволі, з яўнай асалодай, высмоктаў яйка. Марудна аблізваў пракуреныя вусы і, адставіўшы руку з пустой шкарлупінай, гаварыў паважна, расцягваючы кожнае слова:

— Ах, добра! Ах, як добра! — і, улагоджаны, пацэпваў па плячы Ірыну, мнагазначна падміргваў ёй бялесым вадзяністым вокам. І ўся постаць яго, самадавольная, з абвіслым брушком, з наліпшымі да вусоў шкарлупкамі, і нос у жаўтках — усё гэта было так смешна і так не пасавала яго ўрачыстым жэстам, што Ірына не вытрымала, усміхнулася.

Усміхнулася ўпершыню за гэтыя некалькі месяцаў.

Машыніст па-свойму зразумеў усмешку, як пэўную даніну сваёй асобе, падцягнуўся, расправіў вусы, штосьці сярдзіта мармытнуў качагару. Стомлены хлопец цяжка ўзняўся з сядзення, з сэрцам узяўся за доўгую жалезную лапату і, адчыніўшы топку, стаў падкідваць вугаль.

Усмешка лунала яшчэ на шчоках Ірыны, змагаючыся з водбліскамі зыркага полымя, але вочы яе былі жорсткімі і халоднымі. Толькі рукі дрыжалі. І, каб не выдаць свайго хвалявання, Ірына дастала з вузлака шкарынку хлеба, грызла яе, прагна ўслухоўваючыся ў перастук калёс, уважліва ўглядаючыся ў шчыліну пад брызентам.

Вецер распахваў брызент, злосна пахлопваў ім. Тады добра было відаць Ірыне, як праляталі побач знаёмыя мясціны. Вось прамільгнулі тры сасонкі, стары дуб з вуллямі, замільгалі бярозкі. Хутка будзе пераезд, потым закругленне, а там...

«Час ужо».

Думка апаліла, як порах. Колькі ні рыхтавалася ўнутрана Ірына да гэтай хвіліны, ёй здалося ўсё ж такім нечаканым і нават страшным усё гэта. Халоднай ільдзінкай калнула ў сэрцы: ці ўдасца, ці не пашкодзіць хто-небудзь... Завывала ў топцы полымя, жоўтыя, чырвоныя зіваліся вогненныя языкі. Струменіліся, снавалі празрыстыя залацістыя ніці. Яны прымалі самыя нечаканыя абрысы, дзівосныя адценні: ад расплаўленага золата да спелай жаўціні аўсянага снапа.

«Валасы ў яго былі такія ж прыгожыя...» — мільганула ў думках. Неяк адразу пацэплела на сэрцы, з'явілася спакойная ўпэўненасць.

— Родны мой, маленькі мой... — бязгучна шапталі вусны, а рукі ўпэўнена звязвалі вузлачок, пальцы адлічвалі апошнія секунды.

Блізіўся час.

...Як шчасліва, сонечна адцвілі гэтыя апошнія гады. Пяць год таму назад сышліся яны, пажаніліся. Нават і не заўважыла Ірына, як адляцела бесклапотнае дзявоцтва, з песнямі, з пагулянкамі, познімі карагодамі, з лёгкімі і мінулымі дзявочымі крыўдамі, з вясновымі святаннямі, калі пахучы і празрысты бярозавы клейкі ліст, калі росы на золаку бываюць кусачымі, і ў кожным кусце столькі салаўіных песень, што заслухаешся іх і забудзеш — а колькі ж раз цябе пацалуе...

Яны паставілі маленькі чысценькі домік пад старой ліпай. Пасадзілі некалькі яблынь, вішань. Пад вокнамі цэлы кветнік. Былі то Ірынчыны клопаты, каб весела было маленькаму

Васільку. Ён так любіў кветкі і пчол, матылёў, вясёлых майскіх хрушчоў, залятаўшых у зялёны палісаднік. Па-ранейшаму пела песні Ірына, і яшчэ дружнай гарэла праца ў яе руках, руках калгаснай ільнаводкі. Яна была ўсё той жа рэзвай клапатуняй і магла паспрачацца з любой дзяўчынай у калгасе: і ў песні, і ў дасціпным жарце, і на любой працы. Таму вась па нядзелях заўсёды заліваўся гармонік у іх пад акном, шумела гаманлівая моладзь, гулка гудзела ўтапаная зямля — хлопцы і дзяўчаты скакалі кадрылі, кружыліся ў лядонісе, у бясконцы крыжачках і польках...

Харошы быў гарманіст Ігнась — муж Ірыны, майстар на працу і на веселасць.

Усё гэта скончылася, абарвалася, як радасны сон. Ігнась пайшоў разам з другімі на вайну. Развітаўся, узяў на рукі чатырохгадовага Васілька, расцалаваў яго і, углядаючыся ў сінія, як цвет ільняны, васільковыя вачаняты, сказаў, папрасіў:

— Захавай яго... Які ж ён асілак у нас... Во!.. Адзін вась толькі... Ну што ж...

Спяшаючыся, пацалаваў абодвух, пайшоў. Дзе ён цяпер?

Усё часцей наведваліся немцы, шукалі зброю, партызан, выганялі апошні хвост з хлява, выграбалі апошняе каліва зярна з клеці. Спалілі для страху некалькі хат, наладзілі дзікую расправу над двума старымі, якія адмовіліся сказаць што-небудзь толкам аб партызанах. Старых вывелі на калгасны двор і павесілі на дуплаватай паўзасохлай бярозе. Мужчыны амаль што ўсе пайшлі ў лес. У вёсцы стала ціха і панура, як у магіле.

І вась здарылася гэта страшнае.

З праходзіўшага па чыгунцы эшалона чыясьці п'яная, разбэшчаная рука кінула некалькі пустых бутэлек у групу дзяцей, якія гулялі на пясочку. Ірына была ў хаце, калі суседкі ўнеслі і моўчкі палажылі на ўслончык пасінелы дзіцячы трупік.

— Васілёк мой! — глуха ўскрыкнула Ірына, схопіла аберуч дзіця і — страшная, збялелая — прагна цалавала яго, перабірала зліпшыяся светлыя валосікі, змывала з цемені кроў і ўсё заглядвала ў закаціўшыся дзіцячыя вочы.

— Вочанькі вы мае, ласкавыя... Нежывыя вы... нежывыя...

Яна прыціскала да сябе дзіця, хутала яго ў старую коўдрачку, саргавала сваім дыханнем, як бы збіраючыся зацэпліць жыццё ў гэтым маленькім і хрупасткім цельцы. Толькі позна ноччу жанчыны сілком адабралі ў яе дзіця, абмылі яго, прыбралі, палажылі на стол. Раніцой, спяшаючыся, пахавалі на могілках. Доўга сядзелі з Ірынай.

З таго часу згасла ўсмешка на твары Ірыны. Яна стала замкнёнай, маўклівай. Усё глядзела з акна на праходзіўшыя цягнікі, эшалоны, засяроджана думаючы аб нечым сваім, цяжкім, часам шаптала:

— Усё на нас вязуць, на нашых... Крыві нашай ніяк не нап'юцца.

А калі ў партызанскай групе сур'ёзна загаварылі аб узрывах чыгункі, яна проста сказала:

— Гэта зраблю я...

Ніхто не спрачаўся, не прэчыў, ёй толькі казалі, што гэта вельмі цяжкая справа. Што за яе трэба брацца з розумам, з разлікам. Іначай — гібель, дарэмная кроў сваіх людзей.

— Я ж сказала... Зраблю... — скупа адказала Ірына.

Трэба было ўзарваць мост.

Гэта сапраўды была цяжкая справа. Мост узмоцнена ахоўваўся, да яго не падступішся. Трэба было шукаць другія сродкі. Дамовіліся аб узрыве на мосце праходзячага цягніка.

Да гэтага часу Ірына выконвала ў атрадзе даволі простую работу. Пад яе ведамам знаходзіўся невялічкі склад боепрыпасаў паблізу дома, у дупле старой, разгалістай ліпы. Яна добра ўжо ведала ўсе тайны дынаміту, асаблівасці мелінітавых шашак. Але яна толькі хавала іх. Цяпер яна сама павінна ўдыхнуць у гэтыя няхітрыя рэчы страшэнную, усёзнішчальную сілу разбурэння. Праўда, ёй казалі, што яна толькі прынясе вузлачок з падрыхтаваным зарадам на раз'езд, які побач з калгасам. Нямецкі эшалон будзе браць там дровы. Сярод дрывакладчыкаў свае людзі. Яна павінна толькі непрыкметна перадаць ім вузлачок, звычайны вузлачок са звычайным абедам

у двух завязанных гаршочках. А потым яна можа вярнуцца. Тыя людзі завяршаць справу.

Яна пайшла, сабрала вузлялок. Узяла кошык як — для адво-
ду вачэй, на адчэпнае. Прышла пад вечар на раз'езд. Пады-
шоў і грузаны цягнік: жалезныя платформы з гарматамі,
танкамі, некалькі закрытых вагонаў, з дзесятак цыстэрнаў.
Паравоз сапраўды браў дровы. Але абумоўленых людзей на
месцы не было. Магло стацца, што яны сёння не працавалі,
ці якая іншая прычына была. Ірына прайшлася некалькі
разоў зводдаль каля эшалона, параўнялася яшчэ раз з пара-
возам і ўжо гатова была — сумная, гаротная ад няўдачы —
пайсці ў вёску, як прывязаўся машыніст, які завіхаўся ля па-
равоза. Ён прыкмеціў яйкі ў кошыку.

— Ах, яйкі! Ах, добра! Ах, як добра! Прадаеш?

Ён гаварыў трохі, хаця і кепска, па-руску. Ірына разгубі-
лася спачатку, збятэжылася. Але нечакана для сябе загава-
рыла спакойна і незалежна:

— Не прадаю... Хочаш, падвядзі да станцыі... дзесяць кіла-
метраў. Увесь кошык тады будзе твой...

Немец глядзеў, аблізваючыся, на кошык, гаечным ключом
пачасаў каленка, зірнуў уздоўж эшалона, нерашуча крыкнуў:

— Хм... Чорт... Садзіся!..

Ірына паехала на паравозе, радуючыся ў душы такой неча-
канай удачы.

...Апошняе дрэва прамільгнула каля паравоза. Вось-вось
будзе мост. Качагар збіраўся закрыць дзверку топкі, калі
пасуровеўшая адразу Ірына імклівым рухам кінула ў топку
вузлялок. Спалоханы машыніст адхінуўся ад акна, жорстка сх-
піў яе руку.

— Зачым гэта ты?

Нешта хацела сказаць Ірына і не паспела. Усё ўзнялося ў
вогненным смерчы, патанула ў грукаце, скрыготах, у завываю-
чых маланках узрываў. У змрочным вячэрнім небе замігцелі
кывавыя заранкі. Сталі жаркімі, багровымі восеньскія вобла-
кі, якія, спяшаючыся, нізка праляталі над зямлёй.

Убіраючы неба ў чырвань, зарыва палыхала ўсё шырэй і
шырэй.

КЛОПАТ У НАС ВЯЛІКІ

Калі аднойчы залатым вераснёўскім днём па ўскраінных вуліцах Масквы прыхалі адзін за другім аўтобусы і праходзячы са здзіўленнем паглядалі ўслед: пасажыры аўтобусаў былі адны толькі жанчыны, а з вокан даносілася камсамольская песня:

«Забота ў нас такая,

Забота ў нас простая...» —

не кожны, пэўна, мог бы здагадацца, як блізка супадалі гэтыя словы з сапраўднасцю. Хаця ўзрост жанчын быў розны і, у большасці, далёка не камсамольскі. І знешне выглядалі ўсе па-рознаму: адразу адчувалася, тут прадстаўлена ўся наша многаплемённая краіна. Рускія, грузінкі, жанчыны з Сярэдняй Азіі ў сваім нацыянальным уборы, жанчыны з Далёкага Усходу, Урала, Украіны, Беларусі...

Але і праўда, клопат у іх быў адзін. І клопат вялікі. Бо гэта ехалі ўдзельніцы Усесаюзнага семінара, арганізаванага часопісам «Работница» і ВЦСПС. Семінар быў прысвечаны пытанням культуры і быту жанчын на вытворчасці. І ў дадзены момант яго ўдзельніцы ехалі ў Мыцішчы на камбінат пластмас. Не на экскурсію, а паглядзець, павучыцца, пераняць тое-сёе для сябе, для сваіх калектываў. Бо прадпрыемства гэтае мае славу аднаго з лепшых у Саюзе па культуры працы і адпачынку рабочых.

Аб чым ішла размова на семінары? Здаецца, няма такога пытання, блізкага да жыцця работніц, якое не закраналася б тут. Прадстаўнікі жаночых саветаў і камісій на прадпрыемствах — а такія камісіі створаны амаль паўсюдна ў апошні час — гарача і зацікаўлена расказвалі пра свае справы, дзяліліся вопытам, уздымалі пытанні, якія патрабуюць яшчэ свайго вырашэння.

«Што трэба зрабіць, каб табе жылося лягчэй і лепей?» — такую анкету распаўсюдзіла жаночая камісія аднаго з прадпрыемстваў горада Пярмі сярод работніц. І на семінары ўся размова ішла вакол гэтай жа тэмы: што трэба зрабіць, каб жанчыне-работніцы жылося лягчэй і лепей. Кветкі ў цэхах, чыстае паветра, зручнае рабочае месца, утульныя «бытоўкі», пакоі асабістай гігіены. Разрады жанчын, іх кваліфікацыя і рост на вытворчасці. Быт сям'і, выхаванне дзяцей, медыцынскае абслугоўванне, харчаванне — вось кола пытанняў, якія абмеркаваў семінар.

— Культура прадпрыемства, як і кожная культура, пачынаецца з адносін да жанчыны. Так вучыў Ленін. — Рэдактар часопіса «Работница» т. Вавіліна падкрэсліла думку, што размова, якая ідзе на семінары, непасрэдна звязана з азнаменаваннем 100-годдзя з дня нараджэння Ільіча. — Усё лепшае, што мы маем, аб чым з трыбуны расказвалі пасланцы металургаў Урала і шахцёрскіх пасёлкаў Данбаса, тэкстыльшчыц Арэхава-Зуева і трыкатажніц Азербайджана, — усё пачыналася ад ленінскіх дэкрэтаў, думак, прапановаў...

— Праца для нашай жанчыны — гэта не проста заробак, гэта і гонар, і духоўная патрэбнасць, і незалежнае эканамічнае становішча ў сям'і. — Адказны сакрэтар ВЦСПС т. Беякова прывяла лічбы занятасці нашых жанчын у розных сферах

народнай гаспадаркі. Лічбы гэтыя прамногае гавораць. Дастаткова сказаць, што ў галіне электронікі і дакладнай тэхнікі 70—80 працэнтаў працуючых — жанчыны.

— Сёлета праходзіў конкурс-агляд на прадпрыемства высокай культуры вытворчасці, — расказвала тав. Беякова, — было ўнесена многа каштоўных прапановаў, палепшана работа заводскіх і фабрычных сталовых, створаны новыя пакоі асабістай гігіены, лепш абсталяваны бытоўкі. На многіх прадпрыемствах арганізаваны пункты па прыёму бялізны і здачы адзення ў хімчыстку, усё больш і больш пачаў уваходзіць у практыку сервіс па заказах прадуктаў з дастаўкай на месца работы. У Саранску на заводзе «Электрарухавік» створаны салон бытавых паслуг. Больш тысячы жанчын Магнітагорскага металургічнага камбіната ў ходзе агляду-конкурсу пераведзены на больш лёгкія работы.

У ходзе семінара ў выступленнях і дакладах уздымаліся пытанні, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння. Першае і галоўнае з іх — яшчэ не на ўсіх прадпрыемствах, асабліва ў старых цэхах, культура працы адпавядае сучасным патрабаванням і нормам. Праца жанчын у ліцейнай вытворчасці, наогул на прадпрыемствах цяжкага машынабудавання павінна стаць прадметам асаблівай увагі прафсаюзных камітэтаў, жаночых камісій і адміністрацый прадпрыемстваў.

(Дарэчы, тут успомнілася пісьмо, якое прыслалі ў рэдакцыю нашага часопіса работніцы цэха кансервацыі дэталей Мінскага трактарнага завода. Умовы працы ў цэху вельмі дрэнныя, асабліва зімой. Пра гэта добра ведаюць дырэкцыя завода і заўком, але спасылаюцца на тое, што павінна будавацца новае памяшканне, і вельмі мала робяць, каб палепшыць умовы працы сёння. А там трэба механізаваць працэсы, уцяпляць цэх, палепшыць яго вентыляцыю і г. д.).

Шмат нараканняў накіравана на спецадзенне для жанчын. Гэтае пытанне, здавалася б, не самае складанае, вельмі часта перарастае ў невырашальную праблему. Рабочае адзенне, якое атрымліваюць жанчыны, у большасці і нязручнае, і непрыгожае, і непрактычнае. Толькі асобныя прадпрыемствы, якія самі заказваюць і самі шыюць спецадзенне, апрацоўваюць жанчын-работніц добра. А ў цэлым — такая думка была выказана ў многіх выступленнях — Цэнтральнаму Савету прафсаюзаў неабходна прыняць адпаведныя меры, каб нарэшце вырашыць гэтую «праблему».

Жаночым камісіям, саветам, прафсаюзнаму актыву прадпрыемстваў трэба будзе і надалей клапаціцца аб паляпшэнні работы сталовых і ўстаноў бытавога прызначэння, строга сачыць, каб паўсюдна выконвалася новае палажэнне аб стварэнні пакояў жаночай гігіены. Такія пакоі павінны быць створаны там, дзе ў змену працуе да 15 жанчын.

І яшчэ адной справай варта заняцца: каб не было ў нас больш дзяцей-«падарожнікаў» з аднаго канца горада ў другі. Максімальна трэба наблізіць месцы ў дашкольных дзіцячых установах да месца жыхарства бацькоў.

У Цэнтральным Савеце прафсаюзаў зараз вырашаюцца вельмі важныя пытанні, звязаныя з паляпшэннем культуры працы і быту работніц. Ідзе сур'ёзная размова аб павелічэнні тэрміну бюлетэняў па догляду маці за хворым дзіцем. У бліжэйшы час наменана стварыць новыя дамы адпачынку і пансіянаты сямейнага тыпу. Ставіцца пытанне аб пераходзе на двухменны графік работы ўсюды, дзе дазваляюць умовы вытворчасці. А там, дзе немагчыма гэта зрабіць, варта распрацаваць такі графік, каб жанчыны працавалі толькі дзве ночы ў месяц, затое дадаткова адпачывалі б у будзённых дні.

Прафсаюзным арганізацыям прадпрыемстваў рэкамендавана сур'ёзна перагледзець сістэмы павышэння разрадаў і павышэння кваліфікацыі жанчын-работніц. І яшчэ. Медыцынскае абслугоўванне на прадпрыемствах перажывае зараз перыяд свайго рэарганізацыі. Не ўсюды правільна зразумелі новы загад міністра аховы здароўя і сям-там, як кажуць, наламалі дроў. Трэба ведаць, што без згоды прафсаюзных арганізацый ніякае скарачэнне медыцынскага персаналу не павінна праводзіцца там, дзе гэта не адпавядае інтарэсам аховы здароўя рабочых.

Аўтобусы імчаліся па вуліцах Масквы. Удзельніцы семінара ехалі ў Мыцішчы. І вось камбінат пластмас. Чысціня ў цэхах, механізаваны ўсе працэсы, выдатна абсталяваны бытоўкі. Асабліва — пакоі асабістай гігіены жанчын. Ну, а самае галоўнае, новае для ўсіх нас, пачулі ад дырэктара камбіната.

— Не сакрэт, што многія жанчыны ранняй заўсёды спяшаюцца, не кожная паспее перад работай нават шклянку чаю выпіць. Вось мы і рашылі — частку прафсаюзных сродкаў, яшчэ сёе-тое з уласных камбінатаўскіх матэрыяльных фондаў выдзеліць на арганізацыю трохразовага гарачага харчавання на камбінаце. Кожны чалавек — не толькі рабочы, а ўсе, хто сёння працуе на камбінаце, — атрымлівае такое харчаванне. І плацяць за яго толькі палавіну.

Здаецца, пабывалі мы ў будучыні, здаецца, убачылі жывыя парасткі камунізму. І ў руках удзельніц семінара замільгалі алоўкі: гэта абавязкова трэба далажыць у сваіх калектывах. А галоўны інжынер Віцебскай фабрыкі «КІМ» Аляксандра Дзмітрыеўна Севасцянава ціхенька зазначыла:

— Прышлем сюды нашых гаспадарнікаў. Няхай павучацца.

Прафілакторый, аздарэўлены гарадок камбіната на беразе рэчкі. На два месяцы дзеці рабочых і служачых камбіната штогод адпраўляюцца на поўдзень, да Чорнага мора, жывуць у спецыяльна арандаваным памяшканні мясцовай школы. І ўсё гэта таксама амаль бясплатна.

...Велізарныя сродкі выдаткоўвае наша дзяржава на ахову працы, на паляпшэнне яе культуры, на быт і адпачынак рабочых і інжынерна-тэхнічнага саставу прадпрыемстваў. Разумна выкарыстоўваць іх, акружыць клопатамі жанчын-работніц — абавязак прафсаюзных арганізацый, адміністрацый. І асабліва, няспынны клопат жаночых камісій і саветаў.

ШТО ТРЭБА ЗРАБІЦЬ, КАБ ТАБЕ, РАБОТНИЦА, ПРАЦАВАЛАСЯ І ЖЫЛОСЯ ЛЯГЧЭЙ І ЛЕПЕЙ? — такое пытанне задае і «Работница і сялянка» сваім чытачам. Пішыце нам, дарагія жанчыны-работніцы!

ЧЫРВАНАШЧОКІ карапуз у кажушку і вялікай шапцы трымаўся за руку бацькі і пазіраў на неба, дзе самалёт шпарка размотваў белую нітку следу.

— Тата, а наш Валодзя на такім лятае? — пытаў малы, туючы бацьку за руку.

— Але, сыноч. А можа яшчэ і на шпарчэйшым.

— А неба і там сіняе? — не адступаў малы.

Мікалай Міхайлавіч кашлянуў, зацягнуўся цыгаркай.

— Яшчэ сінейшае... Ты, дрозд, ідзі ў хату...

Неба... Яго сіняткага прастору, белых, нібы лебядзіная чарада, воблакаў Мікалай Міхайлавіч не бачыў ужо дваццаць дзесяць гадоў. Пасля той страшнай атакі зімой саракавога года, калі ён, стралок лыжнага батальёна, наступаў на Карэльскім перапынку і раптам адчуў п'якучы боль у вачах: трасі-

Ехаў і ўспамінаў пра сваю Галінку, бачыў яе жаўтлявыя кароткія коскі, шэрыя ласкавыя вочы, чуў ціхі голас: «Вяртайся хутчэй, а то я памру без цябе ад суму».

А што ж цяпер рабіць? Нашто ён ёй такі, інвалід? Лепей бы гэтая праклятая куля ўзяла на сантыметр лявей, тады б адразу ўсё знікла. Не, дамоў ён цяпер не паедзе. Напіша ў пісьме, што разлюбіў, знайшоў гарадскую дзяўчыну. Памучыцца яг Галінка з месяц, потым забудзе, знойдзе другога.

Так думаў Мікалай Міхайлавіч па дарозе ў шпіталь. А прыехаўшы, паклікаў медсястру, даў аловак, аркуш паперы і сказаў: «Пішы так, як я буду дыктаваць». Дзяўчына зразумела настрой сляпога салдата, паспрабавала прэчыць, але ён быў няўмольны: «Пішы, якая табе справа!» «Навошта ж вы ашукваеце яе, яна вас чакае», — спрабавала пераконваць яго медсястра. «Я ёй такі не патрэбны».

Ён не бачыў, як слёзы каціліся па твары маладзенькай сястры.

ГАЛЯ — ГАЛІНКА

ручая куля праяцела за міліметр ад галавы, дыхнула смерцю і чвакнула ў сасну. А след пакінула: малады хлопец з далёкай беларускай вёскі стаў сляпы. Дома ў яго асталася маладая жонка, яго ненаглядная Галінка, лабарантка спіртзавода, дзе да службы ў арміі Мікалай працаваў качагарам...

— Вочы, дзе мае вочы! — застагнаў ён, апускаючыся ў снег і закрываючы рукамі заліты крывёй твар.

Над лесам курыўся ўзняты снарадамі і мінамі снежны пыл, павісла жоўта-чырвоная халодная сонца. Толькі нічога гэтага Мікалай Кураленя ўжо не бачыў. Шэрая заслона закрыла яму вочы.

«Вось і ўсё. Куды я цяпер такі?» — у тупым адчаі думаў салдат, трасучыся ў санітарным аўтобусе, які вёз яго ў Ленінград.

Неўзабаве з дому прыйшоў адказ. «Як ты мог падумаць, што нікому цяпер не патрэбны? Я кахаю цябе па-ранейшаму, кожны дзень думаю, у снах бачу. Папраўляйся і прыезджай. У нас ужо вясна пачынаецца, жаваранкі прыляцелі. Толькі без цябе мне нямілы іх спеў»...

У канцы мая, калі ў Будзенічах сады апрануліся ў белую квецень, суседкі прыбеглі да Галіны Іосіфаўны:

— Твой Мікалай ідзе з нейкай маладзіцай. Ідзі сустракай.

Яна выбегла на вуліцу, папраўляючы на хаду хустачку, кофту, і ўбачыла мужа, якога вяла пад руку медсястра з раённай бальніцы. Мікалай ішоў той характэрнай паходкай сляпых людзей — чуць адкінуўшы галаву назад, асцярожна ступаючы нагамі. Галіна Іосіфаўна ўпала яму на грудзі і цалавала гімнасцёрку, пракураныя рукі з жоўтымі пальцамі, даўно няголеныя шчокі.

— Прыехаў-такі... Цяпер я цябе нікуды не пушчу.

Дома Мікалай раскажаў, што жыве ў інтэрнаце для сляпых, што сябры ўладкавалі яго на работу на Ленінградскі завод аўтагаражнага абсталявання і ён працуе на такарным станку.

— Як жа ты? — здзівілася Галіна. — Яшчэ, не дай божа, без рук астанешся.

— Не бойся, станок спецыяльна для мяне наладзілі. Выконваю нормы не горш за відушчых. І кватэру мне паабяцалі. Так што, калі хочаш — паедзем удваіх. Не хочаш — не няволю. Парайся з бацькамі. Нас пакуль што дзеці не звязваюць.

Бацька Галіны Іосіфаўны аднёсся да даччыной навіны халодна і недаверліва. Гледзячы кудысьці ўбок, сказаў, нібы дзярыма скрыпнуў:

— Справа твая, табе з ім жыць. Але каб потым не шкадавала...

— Кахаю я яго, тата, не магу аднаго адпусціць.

— Дачухна мая, не слухай гэтага сухара. Едзь і не разважай. Быў бы чалавек, а ўсё астатняе будзе, — умяшалася маці.

Бацька адвёз іх на станцыю, пасадзіў у вагон, на развітанне паціснуў рукі, і калі поезд пачаў набіраць хуткасць, убачыла Галіна Іосіфаўна, як стары выцірае насоўкай вочы.

...Я даўно збіраўся заглянуць у Будзенічы да Кураленяў, з якімі знаёмы ўжо гадоў дзесяць. Але за клопатамі, камандзіроўкамі ўсё не было калі. І раптам адтуль пісьмо: «Прыезджайце ў госці. Прыехаў наш Валодзя, які лётчыкам, з жонкай і дачкой. Будзем рады бачыць вас. Галя, Мікалай».

І вось мы сядзім разам, гамонім пра надвор'е, пра касманаўтаў, пра дзяцей. Іх у Кураленяў пяцёра (старэйшага, Валодзя, я ўжо не застаў, ён адбыў па месцу службы). Трое вучацца ў школе, самы меншы — Васілёк — сядзіць на бацькавых каленях. Мікалай Міхайлавіч перабірае жоўтымі пальцамі бялявыя валасы хлопчыка, маршчыны на твары разгладжваюцца, на вуснах паяўляецца ўсмешка.

— Падобны яны ўсе на вас, Мікалай Міхайлавіч, і кропелькі пазбіралі, — гавару я.

— Можна і так, мне ж не відаць, але па характару адчуваю, што мае, з пароды Кураленяў, — смяецца Мікалай Міхайлавіч і кліча жонку:

— Галінка, збяры нам з карэспандэнтам паабедаць.

Герой Сацыялістычнай Працы Ганна Данілаўна Каліва. Слава пра яе ідзе па ўсёй зямлі беларускай. Больш 30 год яна водзіць трактар. Цяпер Ганна Данілаўна ўзначальвае трактарную брыгаду ў калгасе «50 год БССР» Горацкага раёна.
Фота Н. Жалудовіча (БелТА).

— О, я зараз, трошкі пачакайце,— чуецца з кухні. Потым заходзіць — крышку стомленая, але ўсё такая ж светлавало-сая, з маладжавым тварам і светла-шэрымі добрымі вачыма. Я гляджу на яе фотакартку ў рамцы, дзе Галіна Іосіфаўна знята з мужам яшчэ перад фінскай вайной.

— Не глядзіце, ад той Галіны і следу не засталася,— з горыччу смеючыся, гаворыць яна.— Столькі перажыўшы можна даўно стаць бабуляй.

— Ты ж і ёсць ужо бабуля,— заўважае Мікалай Міхайлавіч.— А я дзед. Унучку ўжо маем. Ты лепей раскажы, як мы з табой у блакадным Ленінградзе ледзь богу душу не аддалі.

Твар Галіны Іосіфаўны спахмурнеў, вочы наліліся слязьмі.

— Што ўспамінаць. Хіба забудзеш такое? Вайна застала нас у горадзе. Ён працаваў на заводзе, стаў вырабляць снарады для супрацьтанкавых гармат. Цэлымі днямі прападаў там. Бывала, і начаваць не прыходзіў, засынаў ля станка. Аднойчы прыйшла да яго, прынесла паесці, дык ледзь пазнала: чорны ўвесь, толькі зубы блішчаць. А ля станка ў скрынцы гара снарадаў.

— Балванак,— папраўляе Мікалай Міхайлавіч.

— Няхай балванак, якая розніца, усё роўна снарады... Рабочыя падышлі да мяне, хваляць яго; маўляў, малайчына ваш Мікола, падарункі Гітлеру рыхтуе, каб яго танкі ў кастры ператвараць... Я тады цяжарная была, сядзела дома. У верасні сорок першага нарадзіла дачку. Радзіны справілі як мае быць. З Мікалаевага завода прыйшлі рабочыя, сякія-такія падарункі нашай Вальцы прынеслі. Знайшлася бутэлка віна. Ды не ведала я тады, што лёс майго дзіцяці ўжо прадвырашаны: яно памерла зімою ад дыстрафіі... Я пайшла працаваць у шпіталь санітаркай. Аднойчы звоняць мне з другога шпіталю: Мікалая прывезлі. Думала, параніла яго, аказваецца, ён ад голаду ўпаў ля станка. Зайшла да яго ў палату, маўчу, плачу. А ён гаворыць: «Добры дзень, Галінка, як ты сябе адчуваеш?» Мікалай пазнаваў мяне па паходцы... Кармілі яго слаба, як і ўсіх у блакадным горадзе ў тую страшную зіму. І стала я яго падмацоўваць. То кавалачак хлеба сэканомлю, то лыжак дзесяць супу. Прынясу, падкармлю. Глядзіш — мой салдат павесялеў. Некалькі разоў адпраўляў мяне адну на Вялікую Зямлю. А я і слухаць не хацела: паправішся — удваіх паедзем або ўдваіх памром тут...

У лютым сорок другога года нас пасадзілі ў крыты грузавік і па Ладажскім возеры павезлі на Вялікую Зямлю. Машыну абстрэльвалі з гармат, бамбілі самалёты, але ўсё абышлося. На станцыі Кабона Мікалай сустрэў свайго аднапалчаніна, такога ж сляпога, без адной нагі, салдата, Івана Навамлінава. Ён ехаў да бацькоў у Баку і падгаварыў нас паехаць з ім. Па дарозе Іван захварэў, і яго адправілі ў шпіталь, а нам ён пакінуў адрас і пісьмо да маці.

Прынялі нас як блізкіх родзічаў, месяцы са два кармілі, хоць не лёгка ў вайну было з прадуктамі. Потым я ўладкавалася буфетчыцай у школу ФЗН, пазней працавала ў райкоме партыі. Можна і цяпер жыць бацькі Навамлінава. Адрас я памятаю: пасёлак Лок-Батан, дом № 144, кватэра № 1. Цудоўныя там былі людзі, без іх дапамогі мы не выжылі б у тую цяжкую часіну. Памятаю жонку Івана Навамлінава — Жэню, яна была мардвінка па нацыянальнасці, такая сардэчная, чулая жанчына, сястру Таню. Усе яны як маглі клапаціліся пра нас з Мікалаем, пра нашага сына Валодзю, які нарадзіўся там. А калі Старадарожчыну вызвалілі ад нямецкіх захопнікаў, мы вярнуліся ў Будзенічы. Мікалай раіў мне ехаць у Ленінград, ды я адгаварыла яго, вельмі ўжо ён быў знясілены, апухлы ад голаду. А ў вёсцы жыве яго брат. Так мы і асталіся тут. Я працую вартаўніком у сельпо, дзяцей гадуем, домік пабудаваў, летась расшырылі, шыферам пакрылі. Мікалай хоць і не бацька, а і зруб дапамагаў рубіць, і ў лес ездзіў. Ён у сваёй вёсцы і па наваколлі ходзіць адзін...

Мікалай Міхайлавіч моцна дыміць самасадам, зрэдку ўстаўляе слова і зноў маўчыць. А калі Галіна Іосіфаўна выйшла на кухню, ціха, нібы сам сабе, сказаў: «Добрая гэта душа, чалавеча. Са мной, сляпым, капрызлівым, не лёгка ёй прыходзіцца... Але не чуў, каб яна павысіла голас ці зазлавала. Вось так і ідзем разам ужо трыццаць гадоў. Хочацца яшчэ ў Ленінградзе пабываць, зайсці на той завод, дзе я балванкі ў засцюжаным цэху выточваў, сяброў адшукаць. Не ведаю, калі і выберуся».

Голас яго задрыжэў, і ён хуценька пачаў круціць цыгарку. Пяцігадовы Васілёк падышоў да яго, стаў ножкамі на боты і лёгка ўшчаперыўся на калені. Сонца праз акно залаціла яго светлую галоўку, і Васілёк жмурыўся, як кот на цёплай печы.

М. ТЫЧЫНА

Старадарожскі раён.

Міхась РУДКОЎСКИ

У ГРЫБНЫХ ЛЯСАХ

У грыбных лясах кружыўся лістапад,
цвіло у лістападзе воўча лыка.
І я цябе ў мае лясы паклікаў,
як дзесяць доўгіх-доўгіх год назад.

І ты на позву выйшла з даўніх дзён,
як грыбнікі з густых кустоў выходзяць,
нячутна выйшла з лета, што ў народзе
чуць крыўдна бабіным завуць здавён.

Такая ўсё ж сатканая з святла,
ты, мне здалося, нават пастрайнела,
здалося, ты яшчэ папрыгажэла,
хаця, павер, прыгожай і была.

Не выраклася памяці,
але
не ўспамінала і не шкадавала
таго, што ў далях марыўных растала,
пакінуўшы на сэрцы смутны след...

А ў небе лета бабіна плыло,
і сыпалася золата лясное...
Не знаю, як табе было са мною,
а мне з табой хараша было.

КАЛЫХАНКА НАД ХВОРЫМ ДЗІЦЕМ

Табе я шукала імя,
збірала з святальных зораў,
з белых суквеццяў яблынь,
з трывогаў маіх, любові
і перапёлчых песень.

Адай мне свой боль, птушанятка,
я кіну яго на вецер,
пушчу на лясы, балоты,
сама лепей злягу,
каб толькі было ты, дзіцятка,
жыва-здарава...

О, доўгай зімняй ночы летуценне,—
каб вырвацца ў нязжатыя палі,
упасці ў ценяў чуйнае трымценне
на узбярэжжы неба і зямлі!
І дыхаць хмелем дзікіх груш і зорак
і чысцінёю высакосных рос.
І прывязці на шэрані ў горад
санет гаючых зёлак і бяроз;
і палажыць яго у ногі мілай
ці на падушку змятую, між сноў,—
каб хоць на міг адзін яна забыла
адвечную трывогу за сыноў...

ДАЧКУ БАЦЬКІ ЧАКАЮЦЬ

Дочка — гарачая слёзачка.
(З народнага)

Дочка —
гарачая слёзачка:
на вейку з'явілася,
па шчацэ пакацілася,
з шчаці — на травінку,
з травы — ў ручаіну

І далей, і далей —
на возера хвалі.

Слёзачку хвалі люляюць,
дочку бацькі чакаюць.

ДАЎНО ўсе пайшлі дадому, а мы з Кацярынай Логвінаўнай засядзеліся. Размова наша, спачатку афіцыйная і стрыманая, цяпер зусім не падобная на тую, якую звычайна маглі весці карэспандэнт і старшыня заўкома. Мы і святло доўга не ўключаем: так лягчэй гаварыць.

А гаворка ў нас ідзе пра Алену Сцяпанаўну Пракоф'еву, сакратара Полацкага гаркома партыі. Я была з ёй на заводзе шкловак і на стадыёне ручных гульняў, на камсамольскім сходзе ў педвучылішчы і на невяліччай нарадзе ў гаркоме, назірала за ёй у інтэрнаце палітэхнікума і ў яе рабочым кабінёце. А пасля мне захацелася пагаварыць з кім-небудзь, для каго Алена Сцяпанаўна не

сорамна мне, але калі пайшла такая размова, раскажу вам раз нешта. Ёсць у нас з Аленай Сцяпанаўнай адна знаёмая, таксама некалі разам працавалі. Захварэла яна цяжка, дык каб вы ведалі, як клапацілася, колькі зрабіла для яе Алена Сцяпанаўна: і лякарствы рэдкія шукала, і з урачамі гутарыла, і на работу ўладкавала, і наконт пенсіі турбавалася. А я жыву з ёю побач. Вось Алена Сцяпанаўна і цікавілася ў мяне часта: «Як там Маша?» А я іншы раз нават і зайсці не выберу часу ці проста забуду. Не хапае мяне на такую вось штодзённую, пастаянную ўвагу, чуласць. А ў яе гэта неяк само па сабе атрымліваецца.

І тут ужо прайшла мая чарга чырванець. Бо ўспомніўся мне адзін выпадак. Нас было трое. Мы накіроўваліся да аўтобуса на прыпынку, калі да нас падыйшла бабуля і спытала, дзе спыняецца аўтобус дзесятага маршруту. Мы ўсе дружна тлумачылі ёй, але кошык старой несла Алена Сцяпанаўна і на лаўку пасадзіла таксама яна.

І яшчэ адна бабуля прыпомнілася мне. Толькі тая прыходзіла да Алены Сцяпанаўны ў гарком. Еўдакія Лявонаўна Рутчанка, камуністка з трыццацігадовым стажам, пераходзіла на партыйны ўчот у другую арганізацыю. Але з гэтага толькі пачалася яе размова з сакратаром гаркома. Далей пайшла такая гутарка, якіх мы звычайна пазбягаем: пра хваробы, пра лякарствы, пра дачку, пра ўнучку. Толькі блізкі чалавек вытрымлівае доўга гэтую гаворку. І, відаць, такога чалавека і бачыла ў Пракоф'евай Еўдакія Лявонаўна. Бо калі, шчыра кажучы, мне ўжо крыху надаслухалася ўсё гэта, Алена Сцяпанаўна заставалася перацейшай ўважлівай ды яшчэ і сама распытвала — ці далёка па вадзе хадзіць, колькі грошай дачка прысылае, ці ёсць запас паліва на зіму.

Я заўважыла, што Алена Сцяпанаўна не любіць свайго крэсла за сталом, а садзіцца звычайна побач з субяседнікам. І гутарыць з кожным па-рознаму.

Мне давялося прысутнічаць пры яе размове з невялікай групай актывістаў. Гэта было не проста інструктаванне перад чарговым мерапрыемствам.

— Звярніце ўвагу, як сустрэлі новенькіх: у якія пакоі і з кім пасялілі. Пацікаўцеся, што ў ленинскіх пакоях, бо здараецца, што гаспадары там часам толькі аматары тэлеперадач, а папрацаваць з кніжкай ці канспектам нельга. Яшчэ адна просьба — выявіць, як кормяць навучэнцаў. Звычайна ў сям'і дзіцяці пакідаюць лепшы, смачнейшы кавалак. А тут адрозу столькі дзяцей. Абавязкова трэба падрабязна азнаёміцца з

работай сталовых. І вось што: нас вельмі цікавяць умовы жыцця тых, хто пакуль што пасяліўся на прыватнай кватэры. Тут асабліва важна ведаць усе дэталі, падрабязнасці.

Слухала я, і ўсплывала карціна нашага з ёй візіту ў інтэрнат палітэхнікума. Зайшлі мы туды па ініцыятыве Алены Сцяпанаўны. Пабывалі ў сталовай: якое меню, якія цэны. Зазірнулі ў некалькі пакояў. Праўду казала Алена Сцяпанаўна, не кожны інстытут можа пахваліцца такім інтэрнатам. Але і не кожны інтэрнат можа пахваліцца тым, што яго папросту наведвае сакратар гаркома і цікавіцца ў яго жыхароў не толькі чысцінёй і парадкам у пакоях, паспяховасцю, вучобай, але нават і тым, ці захапілі яны з сабой вопратку, у якой давядзецца ехаць «на бульбу».

Рыхтаваўся адзін з семінараў. Алена Сцяпанаўна разам з загадчыкам аддзела прапаганды і агітацыі і загадчыкам кабінета палітычнай асветы абмяркоўвалі план яго правядзення. На семінары павінны былі абмяркоўваць праблемы палітычнай інфармацыі насельніцтва. Пракоф'ева ўважліва слухала субяседнікаў, часам прапаноўвала штосьці сама. Разам нешта аспрэчвалі і разам прыходзілі да адной думкі.

Такой жа роўнай, дзелавітай, тактоўнай, без мітусні, без знарок падкрэсленай уважлівасці я назірала яе і ў гутарцы з таварышамі з вышэйшых партыйных камітэтаў. І тут яна магла не пагадзіцца з думкай субяседніка, а выказаць сваё меркаванне, не баючыся, што яно не супадзе з яго пунктам гледжання. Гэта была размова роўных, а не сітуацыя, калі начальнік «ізраекае», а падначалены маўкліва «внемлет».

Яе такі роўны, спакойны голас у кабінёце я не пазнала з трыбуны. Ён стаў звонкі, усхваляваны. Чакала я ад Алены Сцяпанаўны акадэмічнага дакладу. Бо на камсамольскім сходзе педвучылішча яна павінна была гаварыць аб выніках Награды камуністычных і рабочых партый у Маскве. А тут такое яркае, эмацыянальнае выступленне. Мноства фактаў, лічбаў, прозвішчаў, дат. У паперы, якія захапіла з сабой на трыбуну, нават і не зазірнула ні разу. Аб некаторых рэчах я ўпершыню пачула тут, на сходзе. Не дзіва, што і дзяўчаткі слухаюць не проста ўважліва, а з цікавасцю.

Раніцай яна спяшаецца паслухаць, як успрымаюць рабочыя выступленне палітінфарматара, вечарам баіцца спазніцца на партыйны сход (пачаліся справядзачы і выбары), днём — нарада, семінар. І ўвесь час ідуць людзі. Вось зайшла дзяўчына, зусім маладзенькая. Але сакратар гаркома з павагай на-

Сакратар гаркома

Алена Сцяпанаўна Пракоф'ева.

толькі сакратар гаркома, але і блізкі чалавек. І вось сустрэча з Кацярынай Логвінаўнай Шапо, старшынёй заўкома Полацкага мясакамбіната.

Яна ведае Пракоф'еву даўно, каля дваццаці гадоў. Яны некалі працавалі разам яшчэ ў Полацкім абкоме камсамола.

— Ведаеце, я звяраю па ёй свае ўчынкі. Раблю што-небудзь — і прыкідваю: як паглядзіць на гэта Алена Сцяпанаўна? Толькі пра гэта не кажу ёй ніколі, бо страх як не любіць яна гэтых размоў. Іншы раз бывае настрой такі, што ўсякая работа з рук валіцца. Я тады звяну ёй: «Можна мне прыехаць? Я ненадоўга». Пасяджу ў кабінёце, калі-небудзь і словам перакінуцца не ўдасца, а вяртаюся супакоенай, з рознымі планами ў галаве, еду ў аўтобусе і прыкідваю, як я тое зраблю ці іншае. І яшчэ мяне здзіўляе яе пастаянная гатоўнасць прыйсці любому на дапамогу, узяць на сябе часцінку нечых клопатаў. І ніколі не пераблытае, не забудзе пра чыюсьці просьбу, бяду. Хоць і

зывае яе Валянцінай Андрэеўнай. Валянціна Андрэеўна будзе працаваць у сярэдняй школе № 6 арганізатарам пазакласнай работы, і Алена Сцяпанавна доўга гутарыць з ёй, перасцерагае ад памылак, раіць, як лепш скласці план работы. Заходзіць сакратар парткома «Полацксельбуда». Хутка арганізацыі спаўняецца 25 гадоў, і партыйны ваяка раіцца з сакратаром гаркома, як лепш адзначыць свята, цікавіцца думкай Пракоф'евай наконт таго, які эскіз юбілейнага значка лепшы, паказвае некалькі варыянтаў афармлення нагляднай агітацыі. А вось яшчэ адна наведвальніца. Яна выязджае з горада, а тут астаецца дачка, якая толькі школу скончыла. Яе трэба на работу ўладкаваць. Алена Сцяпанавна супакойвае жанчыну, абяцае паклапаціцца. А што гэта не проста абяцанне, я сама пераканалася. Сакратар гаркома пазваніла ў некалькі месц і, нарэшце, дамовілася, куды заўтра прыйсці дзяўчыне.

І так кожны дзень. Я нават пазайздросціла Алене Сцяпанавне, што яна не «прывыкла» да сваёй работы, не прывычалася, а за любую справу бярэцца так, быццам робіць яе ўпершыню. Хвалюецца, стараецца, прыдумвае, выношвае мноства розных ідэй. І яна не акумуляіруе іх у сабе, а зараджае імі іншых. І падзівілася багаццю яе натуры: кожны ж у яе штосьці бярэ, а яна не бяднее, на ўсіх яе хапае.

Вядома, не кожны дзень выпадае ў сакратара гаркома, калі да яго можна прыйсці «проста так». Але як усё ж здорава, што менавіта ля яго людзі шукаюць супакоення, знаходзяць душэўную раўнавагу, чэрпаюць бадзёрасць, энергію.

І яшчэ... Я вельмі рада, што яна — не «сіняя панчоха». Прыемна было мне чуць ад аднаго з блізкіх да яе людзей такую рэпліку:

— Мы на наваселлі былі разам. Ведаеце, якая Лена ў кампаніі вясёлая, які ў яе цудоўны голас, як яна любіць песні.

А калі ў Полацк прыежджалі госці з Польшчы, у першай пары на кракавяк выйшла наша Лена. О-о, ёй пасля яго нават палякі кампліменты гаварылі.

Я шкадую, што не магу часта ездзіць у Полацк, не магу сустракацца з Аленай Сцяпанавнай. Але я ўдзячна свайму журналісцкаму лёсу, што звёў мяне з чалавекам, каля якога хочацца быць лепшай, чым ты ёсць. І зайздросчу палачанам, да якіх гэты чалавек бліжэй, і хачу, каб і іншыя ўбачылі Алену Сцяпанавну такой, якой я яе ўбачыла, якой бачаць усе, хто яе ведае.

Тамара МУХА

ВЁСКА НАЗВАНА ЯЕ ІМЕМ

Нарыс

«Жыццё — гэта бурнае мора, дык будзь жа адважным плыўцом». З надпісу Надзі Дзенісавіч на сваёй фотакартцы, якая захавалася ў яе сястры з вёскі Дзенісавічы.

Вось тут стаяў яе дом. Адсюль Надзя пайшла вучыцца ў Мазырскі педтэхнікум, закончыла яго, потым, у грозным сорок першым, пайшла ў Блудзінскія лясы. Сюды да яе прыйшлі такія ж смелыя і адважныя людзі. Дзяўчына становіцца камісарам партызанскага атрада... Вось тут, дзе калісьці стаяў дом Мікалая Дзенісавіча — бацькі Надзі, у агародзе быў выкапаны склад. Адступаючы пад націскам гітлераўцаў, адна наша вайсковая часць пакінула ў ім многа каштоўных рэчаў, прадуктаў. «Хутка вернемся, забярэм», — сказаў гаспадарам афіцэр. Выбраў ён гэта месца не толькі таму, што домік Дзенісавічаў стаяў на ўскрайку вёскі Блудзін, ля самага лесу, а хутчэй таму, што гэтым людзям поўнасьцю даверыўся. Гутарачы з Надзёй, афіцэр так і сказаў: «Табе верым...»

Дачка разам з бацькам і маці замаскіравалі склад, закідалі яго каноплямі. «Ну вось і добра. Да пабачэння», — развітаўся з імі афіцэр. Але не вярнуўся ён ні хутка, ні праз год, ні праз два. А нават калі б і прыйшоў, то не застаў ні Надзё, ні яе бацькоў. Старых гітлераўцы спалілі жывымі. Усю вёску сагналі да месца пакарання. Нямецкі камендант Лахман з пагрозай сказаў: «Хто будзе супраціўляцца новым нямецкім уладам, таго чакае такі ж лёс. Хто будзе дапамагаць партызанам, таму — смерць...» Пераклала яго прамову Вольга Бельц, нядаўняя настаўніца нямецкай мовы.

Плакалі старыя, плакалі дзеці. Высока ў неба ўзняўся слуп агню. Людзі гарэлі ў доме. Трагедыю бачылі і падпольшчыкі. З імі была і Надзя...

Цяпер на гэтым месцы ніхто не будзеца. Пустыр. Ён як нямы помнік страшнай трагедыі. Памятаюць старажылы, з вуснаў у вусны перадаецца быль, як мужна загінула сям'я першага камісара партызанскага атрада Надзі Дзенісавіч, як помсціла яна са сваімі сябрамі ворагу. Імя Надзі ўвекавечана: Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР вёска Блудзін перайменавана ў Дзенісавічы. Піянерскія дружыны Даманавіцкай і Халодніцкай школ, дзе навучалася На-

дзя, носяць яе імя. Партызанка ўзнагароджана ордэнам Чырвонай Зоркі і медалем «За адвагу».

II

У гэтай вёсцы, якая схавалася сярод лясоў і палескіх балот, жыве баявы таварыш Надзі Дзенісавіч — Іван Рыгоравіч Якавенка. Я прыехаў да яго, каб былы партызан дапамог мне напісаць пра яго атрад, пра камісара, пра гераічныя справы народных мсціўцаў. Мой субяседнік не адрывае воч ад фотаздымка Надзі. «Як жывая! — усклікае ён. — Каб вы ведалі, што за дзяўчына была!» Стары бярэ акуляры і чытае надпіс на фотакартцы: «Жыццё — гэта бурнае мора, дык будзь жа адважным плыўцом».

...Камандзірам толькі што арганізаванага партызанскага атрада стаў Павел Кашавараў. Надзя яго добра ведала. Жыў ён у суседняй вёсцы Ракаў. Першы, каму яна адкрыла сваю тайну, што па заданню райкома партыі стварае падпольную групу, быў менавіта ён. Расказала і пра склад, пакінуты афіцэрам у яе агародзе.

І Павел Кашавараў таксама падбірае людзей. Цяпер яны ўжо могуць разам працаваць.

Група створана. У яе ўвайшлі Ісак Савіцкі, Сцяпан Уладыкоўскі, Панкрат Алісейка, Вера Буракова — пляменніца Надзі, Паша Брухацкая, Тоня Бабок... За гэтых дзяўчат Надзя магла ручацца як за самую сябе. Смелыя, адважныя, адданыя. Гэта было ядро будучага партызанскага атрада.

Павел Кашавараў хутка звязваецца з Міхаілам Кучаравым — афіцэрам, які трапіў у акружэнне.

У падпольную групу ўваходзіў Іван Якавенка. Камуніст. Былы старшыня калгаса, славыты чалавек на ўсю акругу, якому асабіста Міхаіл Іванавіч Калінін уручыў у Крамлі ўрадавую ўзнагароду за высокія ўраджай.

Ля кастра сабралася група падпольшчыкаў.

— Першы падпольны партыйна-камсамольскі сход лічу адкрытым... — сказаў Кашавараў.

І ён выклаў свой план барацьбы з акупантамі, іх прыслужнікамі. У вёсках пачалі ўжо стварацца паліцэйскія гарнізоны, немцы прызначылі стараст, бургамістраў. Але дзе ўзяць зброю? Міхаіл Кучаравы прапанаваў збіраць зброю ў лясах. Вандруючы па іх, ён натыкаўся і на вінтоўкі, і на патроны, нават на гранаты.

Але ў Івана Якавенкі быў іншы план. А што, калі ноччу напасці на камендатуру і адтуль вынесці зброю? Ён добра ведае аднаго з вартаўнікоў Сяргея Цурко. У тую ноч, калі ён будзе дзяжурным, і трэба правесці аперацыю. З Цурко ён дамовіцца. Свой чалавек. Нават калі гітлераўцы ўсхопяцца, то і гэта на карысць падпольшчыкам: народ даведаецца, што ёсць людзі, якія не скарыліся ворагу.

На гэтым сходзе падпольшчыкі аднадушна выбралі камандзірам свайго атрада Паўла Кашаварава, а камісарам — Надзё Дзенісавіч.

III

Цёмная ноч — лепшы саюзнік партызан. Вартаўнік камендатуры Сяргей Цурко не супраціўляўся. З ім Якавенка за-

гадзя дамовіўся, што партызаны звяжуць яго, а рот заткнуць кляпам. І аперацыя прайшла без шуму. Партызаны на чале з Якавенкам вынеслі з камендатуры больш як пяць тысяч патронаў, дзесяць вінтовак, забралі замкі з двух станкавых кулямётаў і пішучую машынку. Усё гэта даставілі ў лес, на партызанскую базу. Цяпер можна дзейнічаць. Зброя ёсць.

Вельмі дарэчы і пішучая машынка. Надзя тут жа стала друкаваць лістоўкі, у якіх клікала людзей на барацьбу з акупантамі. Не было таго дня, каб у вёсках не паяўляліся лістоўкі. Дастаўлялі іх і ў Калінкавічы. Гэта рабіла Наташа Пашкевіч, з якой Надзя нядаўна пазнаёмілася. Сама яна з Калінкавіч, часта наведвала родзічаў, якія жылі ў вёсцы. Дзяўчына брала ў Надзі лістоўкі і хавала іх пад вопраткай. А ў руках несла кошык з прадуктамі.

Хутка Наташа атрымала ад камісара атрада новае заданне. «На гэты раз лістоўкі не панясеш», — сказала Надзя. — Табе трэба некалькі дзён пажыць у Калінкавічах. Ёсць звесткі, што там дзейнічае падпольная група. Трэба звязацца з ёй».

І вось разам з Наташай у лес прыйшлі трое юнакоў — Сенья Шаўчэнка, Косця Ярмілаў і Валік Таларая. Яны — кіраўнікі нядаўна створанай у Калінкавічах падпольнай камсамольскай арганізацыі «Смугнар» (смерць угнетателю народа).

Каштоўную інфармацыю прынеслі юнакі. У Калінкавічах адкрылася школа шпіёнаў. Немцы рыхтуюць іх для закідкі ў партызанскія атрады. Падпольшчыкі хочуць здабыць спісы здраднікаў — слухачоў школы. Пакуль не ўдаецца. Але

галоўнае тое, што падпольшчыкі ведаюць пра яе існаванне. Надзя з Кашаваравым рашылі: чаго б там ні каштавала, перадаць гэта данясенне атраду, які дзейнічае ў суседнім, Акцябрскім раёне. Няхай партызаны будуць больш пільнымі да тых, хто да іх прыходзіць... Смугнараўцы падарылі блудзінскім падпольшчыкам некалькі пісталетаў, многа патронаў. Дамовіліся трымаць пастаянную сувязь.

Смугнараўцы вярталіся ў Калінкавічы натхнёныя, радасныя. Аказваецца, ужо ў многіх месцах дзейнічаюць савецкія людзі, не сядзяць склаўшы рукі. Прынеслі яны з сабой многа лістовак. І ў тую ж ноч расклеілі па горадзе. Раніцай іх чыталі калінкавічане.

Сярод лістовак былі і заклікі да чэхаславацкіх салдат, якія дыслакаваліся ў Калінкавічах. Надзя пісала: «Чэхаславакі! Вы нашы браты, не страляйце ў савецкіх людзей...»

Напярэдадні карнай аперацыі, якую рыхтаваліся правесці гітлераўцы супраць партызан, смугнараўцы праз сувязную Наташу перадалі запіску: «Немцы рыхтуюць паход у лясы Акцябрскага раёна. Паведаміце пра гэта партызанам».

Надзя разам з Пашай Брухацкай пайшлі ў Акцябрскія лясы. Гэта быў цяжкі і небяспечны пераход. Усюды шныпаецца паліцай, эсэаўцы. І ўсё ж дзяўчаты дабраліся да месца.

Сувязь з акцябрскімі партызанамі і калінкавіцкімі смугнараўцамі ўсё мацнела. Рос лік баявых аперацый народных месціўцаў. Але і вораг схамянўся, стаў жорстка помсціць мірнаму насельніцтву, асабліва тым сем'ям, якія падазраваліся ў сувязях з партызанамі. І першай ахвя-

рай сталі бацькі камісара атрада Надзеі Дзенісовіч.

Цяжкая расказаць пра ўсе гераічныя ўчынкі гэтай смелай дзяўчыны, але нельга змаўчаць пра адзін з іх, у якім асабліва яскрава бачны цвёрды і мужны характар камуністкі. Адночы, вяртаючыся з разведкі, Надзя па дарозе стрэла паліцаяў. Параўняўшыся з ёю, адзін з паліцаяў пазнаў Надзю, чыя яна дачка. Гэты здраднік разам з эсэаўцамі падпальваў дом яе бацькоў.

— А, знаёмая! Папалася птушка. Прocsім у наша кубло!

Надзі звязалі рукі і загадалі: — Уперад! Толькі глядзі, паспрабуеш уцякаць, куля дагоніць.

— А навошта мне ўцякаць? Пайду з вамі. Тут ужо недалёка Блудзін. Там мае бацькі жывуць.

— Жылі! — крыкнуў паліцай.

Але Надзя і выгляду не паказала, што ведае пра тую трагедыю. У Даманавіцкай камендатуры яна сустрэлася з Вольгай Бельц. «Што яна тут робіць? Няўжо здрадніца?»

У час допыту, калі яе прывялі да камэнданта Лахмана, Надзя зразумела, што Бельц працуе ў яго перакладчыцай. Тая не падала выгляду, што ведае затрыманую. Гэта крыху супакоіла Надзю.

Лахман пачаў допыт. Ён ужо даведаўся ад паліцаяў, хто яна. І ва ўпор запытаў:

— Чаму ты не прыйшла да мяне і не сказала, што ў вашым агародзе склад?

Вольга Бельц пераклала пытанне камэнданта.

— Адкуль я магла ведаць? Я ж даўно з дому. Вось ішла да сваіх бацькоў.

Лахман, пачуўшы адказ ад пераклад-

ЭКРАН

Кадр з кінафільма «Чакай мяне, Ганна».

«Аповесць пра чэкіста» — так называецца новая шырокаэкранная мастацкая кінакарціна, створаная рэжысёрам Барысам Дуравым і Сцяпанам Пучынянам на Адэскай кінастудыі па матывах аднайменнай кнігі Віктара Міхайлава.

1943 год. Адэса акупіравана фашысцкімі захопнікамі. На адным з суднарамонтных заводаў працуе інжынерам адэсіт Мікалай Крафт. Немец па нацыянальнасці, ён стаў савецкім разведчыкам. Крафта назначаюць галоўным інжынерам завода, на якім гітлераўцы рамантуюць ваенныя судны. І ўсе цяпер лічаць яго здраднікам.

У ролі Крафта здымаўся артыст Вільнюскага акадэмічнага драматычнага тэатра Лайманас Нарэйка. У іншых ролях заняты Уладзімір Аляксееў, Яўген Цяцерын, Міхаіл Казанкоў, Алена Дабранравава, Канстанцін Сарокін, Лембіт Ульфсак.

...

Выпускаецца на экраны рэспублікі і новая кінакамеда «Старыя знаёмы», пастаўленая рэжысёрам Ігарам Ільінскім і Аркадзем Кальцатым на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю Барыса Ласкіна і Уладзіміра Палякова.

Кінастужка расказвае пра новыя паходжанні бюракрата Агурцова, знаёмага глядачам па фільму «Карнавальная ноч».

У галоўнай ролі здымаўся народны артыст СССР Ігар Уладзіміравіч Ільінскі.

У галоўных ролях заняты таксама папулярныя кінаакцёры Мікалай Рыбнікаў, Сяргей Філіпаў, Уладзімір Этэш, Тамара Носава, Фелікс Яворскі, Марыя Міронава.

...

Убачаць глядачы і новую шырокаэкранную мастацкую кінакарціну «Чакай мяне, Ганна» вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм». Аўтар сцэнарыя Юрый Нагібін, рэжысёр-пастаноўшчык Валянцін Вінаградаў.

Фільм расказвае пра лёс маладой жанчыны, былой дзетдомаўкі, эвакуіраванай у тыл з Беларусі. У карціне вырашаецца праблема кахання і шчасця, мужнасці і стойкасці чалавека ў час цяжкіх ваенных выпрабаванняў. У цэнтры кінааповесці — паэтычная гісторыя знешне грубаватай, але чыстай душэўна кранаўшчыцы Ганны Сярогінай, якая, сутыкнуўшыся з сапраўдным пачуццём, адкрывае лепшыя бакі свайго характару.

Галоўныя ролі выконваюць Святлана Жгун, Алег Янкоўскі, Міхаіл Ерамееў, Аляксандр Мазур, Уладзімір Каюраў, Вольга Аросева, Ралан Быкаў.

чыцы, загаварыў з ёю па-нямецку. Выходзіць, што затрыманая не ведае, што бацькоў ужо няма жывых. Бельц сцвярджае, кінула галавой. Каб пераконацца, Лахман загадаў сказаць Надзі, што яе бацькі спалены. Ён хацеў убачыць, як дзяўчына будзе рэагаваць. Пачуўшы ад перакладчыцы гэтыя страшэнныя словы, Надзя не вытрымала і расплакалася. Перакладчыца падала ёй шклянку вады і па-нямецку кінула Лахману: «Яна сапраўды нічога не ведае».

Аднак камендант адразу не адпусціў Надзю. Ёю заняліся эсэаўцы. Білі, катавалі, але Надзя не прамовіла ні слова. Яна гаварыла адно: ішла наведваць бацькоў.

Праз некалькі дзён яе адпусцілі, загадаўшы праз кожныя дзесяць дзён з'яўляцца ў камендатуру для адзнакі. Павел Кашавараў сказаў:

— Настане час, калі мы ўсе з'явімся з візітам да Лахмана.

І ўсё ж ворагу ўдалося схапіць Надзю. Яна мужна і стойка прыняла смерць. Маленькі атрад, створаны ёю, неўзабаве разросся, стаў грознай сілай для акупантаў. Яму суджана было ўпісаць нямала гераічных старонак у перамогу над ворагам.

...Перад ад'ездам з вёскі я зноў пабыў на тым месцы, дзе калісьці стаяў дом Дзенісовічаў. Вось адсюль пайшла ў бясмерце маладая дзяўчына, настаўніца, камуністка, праслаўлены камісар партызанскага атрада. Загінула многа яе саратнікаў: Кашавараў, Алісейка... Але памяць аб народных мсціўцах вечна жыве.

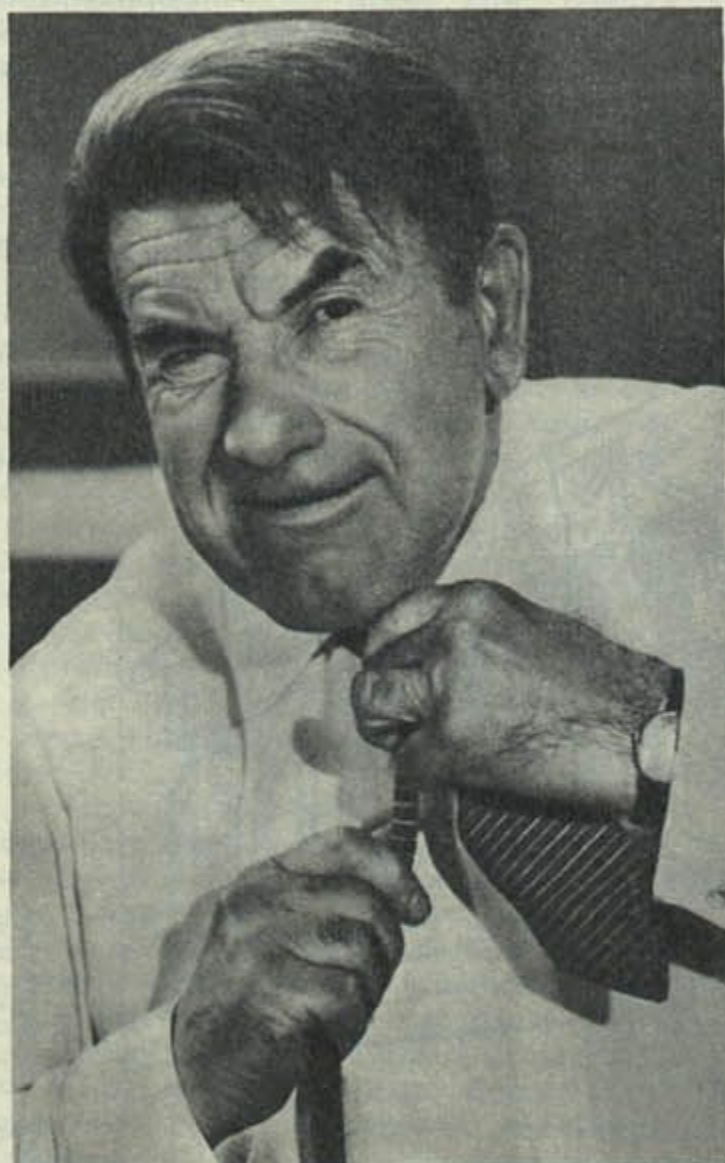
Юрый ПОЛЯК

Іх шчасце кружыла над імі ўсяго толькі дзевятнаццаць дзён...

У фотааб'ектыве адбіўся першы дзень. Ён быў днём іх вяселля, быў іх першым крокам удваіх — ужо мужам і жонкаю. А дагэтуль яны былі байцамі-паплечнікамі Народна-вызваленчай арміі: Фан Тхі Куен — баец Народнай арміі і Нгуен Ван Чой — нацыянальны герой В'етнама.

На дзевятнаццаты дзень іх шчасця ён трапіў у рукі амерыканскіх забойцаў і быў жорстка закатаваны. На прыкладзе яго жыцця, кароткага і яркага, як прамільгнуўшая на небасхіле зорка, пастаўлены дакументальны фільм. Ён натхняе на барацьбу народ В'етнама і пасля смерці героя. Фан Тхі Куен працягвае сёння справу свайго мужа.

На здымку: Фан Тхі Куен і Нгуен Ван Чой у дзень іх вяселля.

Кадр з кінафільма «Стары знаёмы».

Цікавая таксама новая мастацкая кінааповесць «Непадсудны», створаная рэжысёрамі В. Краснапольскім і В. Усковым на кінастудыі «Масфільм» па матывах апавядання Л. Юшчанкі «Камандзір». Гэта гісторыя чатырох людзей. Баяліваць аднаго, непраціўленне злу другога, прамалінейнасць трэцяга павярнуліся для іх у канчатковым выніку духоўным адзіноцтвам і сапраўднай драмай для чачвэртага, які кожнаму з траіх быў сынам.

У галоўных ролях здымаліся Алег Стрыжэнэў, Людміла Максава, Леанід Кураўлёў.

На Рыжскай кінастудыі рэжысёр Леанід Лейманіс скончыў здымкі новага шырокаэкраннага мастацкага фільма «У багатай пані», у аснову якога пакладзены тры часткі рамана Андрэя Упіта «Ліст, які ўсміхаецца».

Фільм задуманы як трагікамедыя. У ім знайшлі адлюстраванне падзеі, якія адбыліся ў Рызе ў трыццатыя гады ў час выбараў у апошні сейм. У цэнтры аповесці лёс былога настаўніка, які трапіў ва ўслужэнне да багатай пані.

Галоўныя ролі выконваюць Э. Павулс, Л. Ліепінь, З. Стунгурэ, Л. Шміт, В. Зандберг.

Выпускаецца на экраны рэспублікі таксама новы кіргізскі мастацкі фільм «Стрэл на перавале Караш», пастаўлены рэжысёрам Болатам Шамшыевым па матывах аповесці класіка казахскай літаратуры Мухтара Ауэзава «Выпадак на Кара-Караш».

Дзея фільма адбываецца ў гады першай рускай рэвалюцыі.

У галоўных ролях С. Чакмароў, С. Джумадылаў, М. Рыскулаў, Б. Кадыкеева.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Стрэл на перавале Караш».

НОВЫЯ КНІГІ

Сакрэты добрай кухні. Парады маладой гаспадыні. М., «Пищевая промышленность», 1969. 48 стар. На рускай мове.

Кніга змяшчае мноства парад пра захоўванне і апрацоўку ў хатніх умовах розных прадуктаў (малочных і мясных прадуктаў, яек, рыбы, гародніны, грыбоў, фруктаў, кавы, чаю і інш.), пра тое, як хутка і смачна прыгатаваць страву, захаваўшы пажыўныя рэчывы, як

абыходзіцца з кухоннай пасудай і даглядаць яе.

Шапіра Д. К., Міхайлоўская В. А. і Манцівода Н. І. Дзікарослыя плады і ягады. Мінск, «Ураджай», 1969. 144 стар. з ілюстрацыямі. На рускай мове.

У кнізе апісваюцца асноўныя віды лясных пладоў і ягад Беларусі, характарызуюцца іх харчовыя і лекавыя вартасці, дадзены парады, як іх нарыхтоўваць і гатаваць у хатніх умовах. Ёсць каляровыя ілюстрацыі.

Персіянінаў Л. С. Зда-

роўе жанчыны і мацярынства. М., «Знание», 1969, 80 стар. з ілюстрацыямі. На рускай мове.

Прафесар Леанід Сямёнавіч Персіянінаў—адзін з буйнейшых савецкіх акушораў-гінеколагаў, заслужаны дзеяч навукі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР. У сваёй кнізе ён папулярна расказвае пра асаблівасці будовы і фізіялогіі жаночага арганізма, пра змены, якія адбываюцца ў ім у дзіцячым, падлеткавым узросце, напярэдадні мацярынства і ў клімактычны перыяд. Дадзены парады па асабістай

гігіене жанчыны і гігіене шлюбу.

Тэр-Грыгаран А. Л. Пахгары. М., «Молодая гвардия», 1969, 142 стар. з ілюстрацыямі. На рускай мове.

Журналіст-міжнароднік Аляксандр Тэр-Грыгаран восем разоў ездзіў у В'етнам. «Каб адчуць цяжар выпрабаванняў, які выпаў на долю в'етнамцаў,—гаворыць Тэр-Грыгаран,—трэба ўспомніць, што на поўдні іх краіны яны цягнуцца без перапынку два з лішнім дзесяцігоддзі, на поўначы—з перадышкай, якую прынесла ненадоўга Жэнева». У гэтай кнізе ён

У КРАІНЕ СОНЦА І БЛАКІТНАГА МОРА

Больш за два гады мінула з таго часу, як чорныя палкоўнікі пры дапамозе амерыканскіх танкаў закавалі Грэцыю жалезнымі ланцугамі. З таго дня Элада перастала быць краінай сонца, блакітнага мора і летуценных астравоў. Яна ператварылася ў краіну канцэнтрацыйных лагераў, размешчаных на астравах Леру, Макронісу і іншых, у краіну страшных турмаў Авероф, Егіна, Алікарнасу, адзіночных камер у пякельных засценках асфаліі на вуліцы Бубулінас, Дзіянісу ў Пірэі і Салоніках...

Грэцыя стала краінай з тысячамі палітзняволеных, з тысячамі сямейных трагедый... Тут зноў падняў галаву фашызм. Знішчана дэмакратыя, знікла ўсякае паняцце аб правах чалавека.

У праследаваннях і тэрарыстычных расправах хунта не робіць розніцы паміж мужчынамі і жанчынамі. Кінуты ў турму хворыя старыя жанчыны, маці з груднымі дзецьмі, дзяўчаты-школьніцы. Асірацелі сотні сем'яў, сотні дзяцей асталіся без бацькоў.

Звыш 250 жанчын пакутавалі паўтара года на страшным востраве Юра, які насяляюць пацукі і ядавітыя змеі. Пад націскам сусветнай грамадскай думкі хунта была вымушана вызваліць цяжкахворых жанчын, сярод якіх знаходзіліся журналістка і паэтэса Элі Папа, мастачка Васо Катрахі і іншыя вядомыя дзяўчкі культуры і мастацтва. Пасля магутнай кампаніі пратэстаў усёй прагрэсіўнай грамадскасці, якая патрабавала ліквідаваць гэты пякельны канцэнтрацыйны лагер, 168 нявольніц былі пераведзены на востраў Крыт і зноў без суда і следства былі кінуты ў цёмныя, сырыя камеры.

У другой палове XX стагоддзя ў краіне, якая лічыцца калыскай дэмакратыі, для жанчын існуе спецыяльны канцэнтрацыйны лагер гітлераўскага тыпу! Гэта турмы Алікарнасу на востраве Крыт. Пад націскам грамадскай думкі вызвалены некалькі зняволеных, але і цяпер 137 жанчын-змагараў астаюцца ў засценках Алікарнасу. Многія пакутуюць у турмах многа год. Там знаходзяцца Міна Яну, Аўра Парцаліду—былы член Цэнтральнага Савета ПАОГ (Сусветная дэмакратычная арганізацыя жанчын), Марыя Карачэргі—адзіная жанчына, выбраная ў апошніх парламенцкіх выбарах дэпутатам, Лула Лагара, якая са школьных год удзельнічае ў прагрэсіўным руху.

Ужо 13 год у турме адна з найбольш актыўных змагараў Супраціўлення Элі Эрытрыаду, маці траіх дзяцей. Разлучаны з маці 18-месячны сын Элені Калтэмліду, двое дзяцей Анны Салому і многія іншыя. У 48 нявольніц мужы знаходзяцца ў турмах і канцэнтрацыйных лагерах.

«Спакой і радасць для нашых дзяцей перасталі існаваць з таго моманту, калі жандар пастукаў у дзверы роднага дома. У іх вачах застыла пытанне: «Чаму не прыходзіць мама? Дзе тата?» (З Адозвы сем'яў палітзняволеных да міжнародных арганізацый).

Ёсць сем'і, у якіх хунтай арыштаваны 3—4 чалавекі. Сем'ям зняволеных забаронена наведваць родных.

«Маленькім дзецям не дазваляюць пабачыць сваю маці. Любая маці можа зразумець бесчалавечнасць хунты, калі яна ўбачыць горкія тварыкі нашых дзяцей, якіх спыняюць на вялікай адлегласці ад нас, за калючым дротам, за мёртвай зонай, якая акружае турму. Бачны толькі маленькія ручкі, якія перадаюць нам прывітанне, і слабыя галасы «мама» ледзь

даходзяць да нас». (З Адозвы зняволеных жанчын канцлагера Алікарнасу).

Неафашызм у Грэцыі ні ў чым не ўступае гітлераўскаму фашызму, а катаванні, якім падвяргаюцца грэчаскія патрыёты, больш жорсткія, чым вядомыя метады фашысцкіх «СС». Студэнтку фізіка-матэматычнага факультэта Марыю Калегры распранулі і закапалі ў снежную гурбу. Яе шмат разоў падвяргалі страшэнным катаванням. Студэнтка філасофскага факультэта Фрынта Ліяпі была дастаўлена ў бальніцу з вострым нервовым расстройством пасля бесчалавечных здзекаў. Змагар нацыянальнага вызвалення Дзімітра Апосталу пасля неверагодных катаванняў пакутуе ад расстройства нервовай сістэмы. Дваццацітрохгадовая Наташа Цырка ў выніку зверскіх паловаў нарадзіла мёртвае дзіця. Але не толькі фізічным катаванням падвяргаюць грачанах фашысты. Калі маці маладога змагара Саціраса Анастасіядаса шукала сляды свайго сына, якога ў гэты час катавалі ў засценках на вуліцы Бубулінас, садысты асфаліі аддалі ёй парваную і запэканую крывёй вопратку яе сына.

Абавязак кожнага чалавека добрай волі, абавязак усяго чалавецтва, якое 25 год таму назад выйшла аб'яскоўленым з цемры другой сусветнай вайны,—аказаць маральную і матэрыяльную падтрымку грэчаскаму народу, змагарам, заключаным у турмы, і іх сем'ям.

Няхай гучней раздаецца голас пратэсту супраць злачынстваў фашысцкай хунты. Няхай гэты голас будзе не толькі пратэстам, але і папярэджаннем для варвараў нашага стагоддзя. Няхай ведаюць яны, што жанчыны ўсёй Зямлі разам з мільёнамі змагараў за мір і прагрэс—велізарная сіла, здольная супрацьстаяць сілам вайны. Выступаючы за аднаўленне свабоды і дэмакратыі ў Грэцыі, мы абараняем мір на Зямлі.

Яна ТРЫКАЛІНУ,
член Антыдыктатарскага камітэта грэкаў.

Афінская дэмакратыя.
Мал. А. Чуркіна.

дзеліцца ўспамінамі пра некаторыя факты і палітычныя акалічнасці, звязаныя з вайной, якую бачыў паблізу на ўсіх яе этапах, расказвае пра мужнае супраціўленне в'етнамскага народа амерыканскай агрэсіі. У рэпартажах і вершах, змешчаных у кнізе, узнаўляюцца яркія малюнкi будняў змагання, сустрэчы на ваенных дарогах, у бліндажах і хацінах. Аўтар знаёміць са сваімі старымі сябрамі («Два Віня»), з паэтам Суен З'еу, які піша не толькі пра барацьбу і смерць, мужнасць і сілу, але і пра пах кветак, радасць нахання, марскую сіняву («Рубеж святла і

цемры»). Нарысы «Хонг, майстар бою», «Сын музыканта», «Май Ба» і іншыя расказваюць пра тых, хто змагаецца са зброяй у руках, чыя здзіўляючая мужнасць і гераізм усяляюць упэўненасць у перамозе Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам.

Кірэйчык І. Пялёсткавы бераг. Апавяданні, нарысы. Мінск, «Беларусь», 1969. 176 стар. Іван Кірэйчык вядомы чытачу кніжкамі нарысаў «Багацце душы—людзям» і «Каласам хіліцца долу». У гэту кніжку ўвайшлі апавяданні і лепшыя нарысы з напісанага за апош-

нія гады. Героі іх — звычайныя, простыя людзі, што жыўць і працуюць на Палессі. Гэта дырэктар саўгаса Рыгор Іванавіч Грыгор'еў, чулы, клапатлівы чалавек, умелы гаспадар і кіраўнік («Камандзіры сівеюць рана»), «Гаспадыня блакітных ільняных паводак» Ганна Фёдораўна Гляд, узнагароджаная медалем Выстаўні дасягненняў народнай гаспадаркі СССР і ордэнам «Знак Пашаны» («Блакiт над Гарыняю»), майстар нацельнага цэха на Пінскім суднарамонтна-суднабудаўнічым заводзе Кацярына Рыгораўна Рытава — выдатнік сацыялістычнага спа-

борніцтва, дэпутат Пінскага гарадскога Савета, член партбюро завода і, галоўнае, душа ўсяго калектыву («Цеплаходы ідуць у плаванне») і іншыя. Дзякуючы іх намаганням цвіце і квітнее сягоння «палескі край». Гэта яны вырошчваюць хлеб, здабываюць нафту, садзяць сады, ахоўваюць лясныя дары, множаць багацці краіны.

Зачаруе чытача і прыгожы вобраз жанчыны-маці Аляксандры Ніканаўны Саланевіч («Я люблю вас, дзеці!»).

Апавяданні «Крыж хістаецца» і «Быль Узбіскага бору» ўзнімаюць антырэлігійную тэму.

ЗНОЎ ЗАПЯЮЦЬ ПЕРАПЁЛКІ

Нарыс

Жыта тут расце высокае — чалавек з галавой схавецца — і падступае да самых сядзіб. Пройдзеца ветрык-нізавік, ускалыша ніву, падхопіць грабянцы жыта, і здаецца тады зводдалі, што пеніцца яно. А з вечара ў жыце пяюць перапёлкі. Калі ўслухацца, здаецца: «Спаць пара, спаць пара...» А самі ж да золку не перастаюць — быццам і спаць ім не хочацца.

Неяк, вяртаючыся з работы, Люда запынілася ля ўскрайку нівы, ля самых загуменняў. Гэтае поле яна сама засявала жытам увосень. На чарот глядзячы, расло. Вяскоўцы жартавалі нават: «У цябе, Люда, лёгкая рука — вельмі ж добра родзіць збажына, дагэтуль не расла такая...»

Дзённая духата спала, у паветры пасвяжэла, паваяла прахаладай. З нізін поўз да загуменняў ліловы туман, нёс пах прывялай травы, якую яна скасіла ўдзень. Стамілася дзяўчына. Дзіва што: пакрыціўшы дзень руль, і дужак-мужчына натоіцца. Каб яшчэ поплаў як поплаў быў, дзе б можна было развярнуцца. А то — маленькія шматкі з узлюбкамі ды купінамі: круці ды круці руль. Мала гэтага — воч не зводзь з нажа, паламаеш, калі прагледзіш. Добра, хоць трактарок паваротлівы, усё адно як паслухмяны конік, дык сак-так можна і на гэтых шматках круціцца. А на гусенічным — не, не развярнулася б тут. Дый спэка. Гэта ж каторы ўжо тыдзень сухмень. Хоць бы троху капнула, хоць бы той пыл на дарозе прыбіла.

Гусцела сутонне. Недзе ў жыце падала голас перапёлка. Люда прыслухалася, ды замест перапёлкі ўчула цяпер крокі. З поля ішоў чалавек. Параўняўся з Людай, прыпыніўся.

— Не іначай перапёлка слухаеш?

Люда пазнала агранома Аляксея Койду.

— Слухаю, хіба ж не цікава? — і ўжо болей сур'ёзна: — Напаялася ўдзень на сонцы, дык во астываю, свежым паветрам дыхаю.

— Астывай сабе. Добра, што трапіла ты мне ў час. Казаў старшыня, каб заўтра ў праўленне зайшла. Не забудзеш?

— Зайду. А па якой справе, не ведаеш?

— Прызнацца, не ведаю. Заўтра абое ўведаем. — І ён борздзенька падаўся ў Стайкі.

Ранічкай яна зайшла ў праўленне. Старшыня Якаў Русакоў запрасіў яе ў

свой кабінет. Там былі аграном, парторг і яшчэ хтосьці з праўленцаў.

— Ну, як жывецца-працуецца, прыгажуня? — папытаў старшыня.

— А так, як і ўсім. Учора касіла, а сёння не ведаю куды, не бачыла яшчэ брыгадзіра.

Старшыня паглядзеў на агранома, парторга, потым зноў падаў голас:

— Мы цябе, Люда, па такой справе выклікалі: ці не ўзначаліла б ты комплексную брыгаду ў вёсцы Чарняўскай? Няма там талковага брыгадзіра.

— Дык жа Чарняўскай кіламетры за тры, калі не болей, ад Стаек. Дый...

— Нічога, — перабіў старшыня, — ногі ў цябе маладыя, ходкія. Калі табе давяраюць — трэба брацца. Падкажам, пасобім — як трэба ўсё пойдзе, ручаюся. А то што гэта за брыгадзір там быў — тры класы ўсяго меў...

Старшыня ўжо не пытаў згоды, а даводзіў, што трэба брацца, што ўсё пойдзе як найлепш. Яго падтрымалі астатнія.

— Вопыт прыдбаеш, — гаварыў Аляксей Койда, — а з людзьмі ты зладзіш, па тваім характары ведаю.

— А трактар? Трактар будзе стаяць! — ухалілася за апошняе Люда. — Столькі работы ў полі!

— Трактар не будзе стаяць. Механізатараў у нас зараз хапае, сама ведаеш. А вось талковы брыгадзір вунь як трэба.

Згадзіцца — згадзілася, але настрой у Людмілы Шакура быў у той дзень не вельмі каб... «Хто ведае, як яно ўсё павернецца, — непакоілася па дарозе дамоў Люда. — Кіраваць брыгадай — не сена варочаць на поплаве...»

Робота ў асноўным была тая ж — сенаўборка. Ранічкай на брыгадным двары сабраліся калгасніцы. Мужчыны, яны яшчэ да сонца выйшлі на поплаў з косамі. А жанчынам — трошачкі пазней трэба, калі высахне раса, падвяне трава ў пракосах. Тады работы з граблямі да вечара хопіць, толькі ўпраўляйся варочаць ды ў копкі складаць сена. Гэта ж увесь Белы Лог паклалі ўчора ды і ля выгарак добрую латочыну выбілі — гектараў так на пяць, а можа і болей.

Людміла першы раз давала нарад на работу. Тут яе ведалі нямногія: маладая, адкуль яе ведаць. А гэта трошачкі і насьцярожвала жанок: ці будзе з такой толк у брыгадзе? Уголос, праўда, нічога бла-

гога не казалі. Наадварот, адна з жанчын весела кінула:

— От жа брыгадзір цяперака ў нас — як макаў цвет... А то старыя хітрыя, жулікаваць навучыліся...

— Надта ж маладзенькая...

Вечарам ля брыгаднага клуба групкай стаялі калгаснікі і гаманілі, глядзячы на прыклееную да дошкі паперу.

— Во гэта парадак. А то працуеш, бывала, а што зарабіў — не ведаеш.

— А я ж казалі вам, што з гэтай, маладой, болей толку будзе.

— На пачатку добра, паглядзім як далей будзе.

Асаблівага нічога не было. Людміла Шакура падлічыла, хто колькі зарабіў, і вывесіла табель з дзённым заробкам калгаснікаў: хай ведае кожны.

Гэтак жа зрабіла і на другі, і на трэці дзень... І змеціла брыгадзірка: ахвотней ідуць на работу людзі. Кожны ведае, што зарабіў і колькі зарабіў. Сёння адстаў, заўтра перагнаў. Дагэтуль у калгасе «Сцяг перамогі» так не рабілася.

Дні ўсё стаялі спякотныя — сухмень ды сухмень. Сонечныя ніткі аж трымцяць у сінім мроіве. Для сена яно і добра, але ячмень пачаў жаўцець і бульбоўнік прывяў ад гарачыні. Баялася, вельмі баялася Людміла Шакура, што прападзе ўраджай, праца людская.

Аднае раніцы яна прачнулася ад раскацістага гулу. Расплюшчыла вочы — за акном бліснула сіняя ўспышка. «Дождж!» Яна накінула плашчык і выбегла на двор. Па траве і капусніку ў градках лапацелі кропелькі. Потым яны пабуйнелі, пасыпаліся часцей, часцей, і во ўжо ўсё завешана густой празрыстай сеткай. «Ну і добра, што ўвалье. Сена і потым высахне, затое ячмень адыдзе, бульба ў рост». Падставіўшы спорнаму ліўню далоні, Людміла стаяла ля плота і слухала грамавыя раскаты. Валасы на галаве прамоклі, збіліся лямцам. І нехта без рук падштурхнуў яе: бязмы хутчэй у брыгаду, людзей збірай. Можна крыху пазнавата падкормліваць, але нішто, возьме яшчэ сваё ячмянёк.

Яна борздзенька кінулася ў сенцы, выкаціла веласіпед і паехала ў Чарняўскай. Дождж біў ёй у спіну, замінаў ехаць. З-пад гумавых шын разляталіся кіслыя камячкі. Мінут праз якіх дваццаць яна была ўжо ў брыгадзе. Людзі яе паслухалі, хоць і не вельмі хацелі ў такую макрэчу ісці ў поле. «Хутчэй мінералка

МАЯ МАМА— ХАТНЯЯ ГАСПАДЫНЯ

Гумарыстычнае апавяданне

Мал. К. Ціхановіча.

Завуць мяне Ігар, а поўнасю — Ігар Святаслававіч, як быліннага героя. Прозвішча маё самае што ні на ёсць звычайнае — Сідараў. Настаўнік па арыфметыцы любіць устаўляць мяне ў свае арыфметычныя задачкі: «Іваноў і Пятроў з'елі па дзве грушы, а Сідараў у два разы больш за Іванова і Пятрова, разам узятых. Колькі груш з'еў Сідараў?»

Але не пра гэта я хачу зараз расказаць. Мой тата працуе на заводзе бухгалтарам, а мама... Вось пра яе і будзе асаблівае размова. Раскажу ўсё па парадку.

Сям'я наша невялікая, жывём мы дружна, разам снедаем, абедзем і вячэраем, разам ходзім у цырк, а таксама ў кіно, на салюты і нават на футбол. Праўда, праз кожныя тры месяцы, калі ў таты «канец квартала на носе», у нашай кватэры становіцца трохі неспакойна, тата прыносіць з работы ўсялякія разграфленыя паперы, да ночы сядзіць над імі, нешта лічыць і запісвае. Але гэта працягваецца не вельмі доўга, і тады мы зноў тры месяцы жывём спакойна і дружна.

Аднойчы тата прыйшоў з работы задаволены і вясёлы, як быццам не вучыў уроку, а сам адхапіў пяцёрку. Быў канец квартала, але татка прыйшоў дадому без сваіх разграфленых папер. Ён бадзёра напяваў: «По улице шагает веселое звено, никто кругом не знает, куда идет оно». У пакой увайшла мама і таксама здзівілася:

— Што гэта ты сёння незвычайны такі?

— А то, — тата абвёў нас з мамай загадкавым позіркам, — што ў мяне водпуск на носе!

Я шчыра захапляўся таткавым носам, які прадчуваў усе падзеі, як барометр надвор'е!

— Ну вось і добра! — узрадавалася мама. — Вось цяпер я з'езджу да сястры, даўно яна мяне запрашала. Заадно і адпачну трохі.

— Чакай, чакай, — запырэчыў тата. — Як гэта разумець «адпачну»? Чым жа гэта ты была так, шануючы вас, перагружана? Ці не хатняя гаспадаркай?

растворыцца, — гаварыла ім Людміла. — А падсохне — тады ўжо не будзе толку».

Дні праз два яна абышла ячмянёвае поле, потым заглянула на аўсянае. Падсілкаваўшыся і напіўшыся дажджавой вады, збожжа пазелянела, веселей пацягнулася да сонца. Вось толькі бульба трывожыла... Дзіва што: пасля дажджу зямля села слудам. Ні цяпло, ні паветра не праходзіць да клубнявішча. «Трэба падрыхліць. На агародах вунь двойчы акучвалі ўжо». З гэтай думкай яна пайшла да трактарыста Мікалая Аўрамава.

— Трэба, Мікалай, табе з акучнікам на бульбу выехаць, падрыхліць, бо нешта бульбоўнік прывяў.

— Дык жа нядаўна акучваў.

— Яшчэ трэба.

— Трэба, трэба. Знайшлася ўказчыца. Думаеш, я меней за цябе ведаю?

— Але, мусіць, і не болей. Іначай сам бы на поле выехаў...

— Сам бы, сам бы... А ты чаму з трактара ўцякла, хачу ведаць? Лёгенькага захацела?

— Ну, гэта не твой клопат. Паслалі брыгадзірам — от і пайшла. Не выедзеш на поле — прасіць не буду, сама зраблю.

Болей яна нічога не сказала, пайшла на ферму — якраз прыгнані кароў на дзённае даенне. Калі Людміла ішла з фермы, то ўчула за вёскай гул матора — Мікалай акучваў бульбу...

Дні праз два яна прыйшла ў праўленне і паклала на стол старшыні заяву.

Русакоў здзіўлена паглядзеў на дзяўчыну:

— Цябе, пэўна, пакрыўдзілі? Дык сказала б, а то адразу — заяву...

Людміла рассмяялася:

— То вы прачыталі б спярша, што там напісана...

Старшыня прачытаў і таксама рассмяяўся:

— А я бачу, што заява, ну і падумаў... Водпуск дадзім, чаго ж не. На які факультэт хочаш?

— На інжынерны.

— Вось і добра. Без тэхнічных ведаў зараз не абысцёся: усюды машыны, тэхніка. Мы не такія ўжо і багатыя, а і то колькі маем. Пасядзі трохі, напішу табе характарыстыку. Многа не буду, затое...

Праз месяц Людміле Шакура паціскалі ў праўленні руку: дзяўчына паступіла на завочнае аддзяленне Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. А крыху пазней брыгадзірку віншавалі камуністы: яны прынялі яе ў свае рады.

Поле, ферма, вучоба. Трошкі цяжкавата, але што зробіш: трэба. Вучоба вунь як дапамагае. І сама Людміла і другія змецілі гэта. Во хоць бы і на ферме. Зайшла, як і звычайна, туды Людміла паглядзець, пацікавіцца надоямі. Жанкі якраз дадывалі кароў. Адна з даярак, выціраючы ручніком рукі, сказала:

— Хоць бы якую палёжку прыдумалі нам. Усё рукамі ды рукамі...

І тут Людміла ўспомніла:

— А вам жа, здаецца, механічныя апараты куплялі.

— Куплялі... Яны вунь другі год на гарышчы ржавеюць.

Яна зняла іх, устанавіла. Праўда, не ўсе адразу ўзяліся даіць апаратамі. Некаторыя даводзілі, што малака паменшае, ды і псавацца будучы гэтыя апараты. А пасля-такі пераканаліся: і малака не паменшала, і апараты не псуецца, добрыя памочнікі. Потым кармавую механізаваў, падачу вады.

...Забарвела лісце на бярозах, парыжэла трава на грудках, сям-там ля кустоў павіслі тоненькія павуцінкі — першыя струны вясельнай восені. Раніцай стаяць буйныя росы, табунамі ходзяць туманы, прапахлыя атавай, прывялым бульбоўнікам і прэсным зяблівам. Часам працэдзіцца драбнюткі дожджык — таксама добрая прыкмета: хутчэй азіміна зарунее.

Днём яна пабыла на ранніх пасевах. Па ўсім полі дружна адскочылі кволяы парасткі. Яшчэ дні два, і яны набяруць сілы, зарунеюць. А летам сцяною, зноў у рост чалавека, вымахае збажына, і да роснага золку ў жыццё будучы крычаць перапёлкі...

Мікола ВОРАНАЎ

Аршанскі раён.

— Ну, хаця б,—ціха адказала мама, і мне здалося, што яна нават пакрыўдзілася на татку.

— Ха! Ха! Хатняй гаспадаркай! Вы чулі? Ха-ха? Не, вы чулі, пытаю?!

Апошняе пытанне яўна прызначалася мне, і я пачырванеў, як памідор, таму што тата ніколі не называў мяне на «вы». Ды і наогул ніхто не называў — мне ж толькі дзевяць год...

Тата зноў заспяваў пра вясёлае звяно, пра якое ніхто не ведае, куды яно ідзе. Я таксама зацягнуў разам з таткам, але ў нас не атрымалася ўлад, і я, паступова збаўляючы голас, змоўк. А мама раптам усміхнулася:

— Ну, што ж, я вельмі рада, што цябе не палохаюць гаспадарчыя клопаты. Значыцца, вам з Ігарам будзе зусім няцяжка з імі спраўляцца.

Тата зразумеў, што папаўся, але прычыцы не стаў. Ён маўчаў. Я тым больш маўчаў. Па-першае, у мяне ніхто ні аб чым не пытаўся, а па-другое, я быў нават рады, што мама едзе: не назаўсёды ж, а мы за гэты час столькі разоў сходзім на футбол, колькі захочам, і ніхто нас не папракне: «Усё б на свой футбол прамынялі».

— Я еду заўтра,—зусім ласкава паведаміла мама і дадала: — Калі не цяжка, схадзіце з Ігарам купіць білет.

Тата з пратэстующым выглядам маўчаў і ўжо не спяваў песеньку пра вясёлае звяно. Пасля ўзяў мяне за руку і ціха вывеў на вуліцу.

І вось мы, усе тры, на вакзале. Фыркаючы і пыхкаючы, да перона пад'ехаў паравоз з доўгім ланцужком вагонаў. Штук, мабыць, дзесяць ці пятнаццаць. У мамы быў шосты вагон. Спачатку мы спрабавалі пасадзіць яе ў дзевяты, таму што тата прачытаў білет дагары нагамі, але пільны праваднік разабраўся, у чым справа, і не пусціў маму. У гэтага правадніка былі смешныя вусікі, якія ўвесь час паторгваліся, як паплавок, калі рыба пачынае кляваць. Мама памахала нам праз акно рукой, і поезд крануўся.

Прышоўшы дамоў, мы з'елі прыгатаваную мамай напаследак вячэру, і тата сказаў мне:

— Ну, вось, брат, і ўсе гаспадарскія клопаты. А мама скардзілася, што цяжка...

Назаўтра раніцай мы з татам ускочылі як па камандзе, у сем гадзін трыццаць мінут. Выйшаўшы на сярэдзіну пакоя, тата нечакана пачаў рабіць фізічную зарадку. Раней ён яе ніколі не рабіў. Я таксама прысеў некалькі разоў за кампанію.

Калі памыліся, тата звярнуўся да мяне:

— Што ж мы будзем варыць на сьнеданне?

У мяне пахаладзела ў жылах. Варыць! Самі!

— Суп! — храбра адказаў я.

Мы акуратна расклалі на сталае ўсе маміны пакецікі: «Карыца», «Імбір», «Перац чорны молаты», «Перац гарошак чорны», «Цукар ванільны», «Жэлацін». Пакуль тата думаў, з каторага пачынаць, я расклаў іх у алфавітным парадку. Тата, раптам нешта скеміўшы, дастаў з-за стала мяшэчак з бульбай.

Потым мы ўселіся адзін насупраць другога і доўга-доўга скраблі бульбу. Чорныя вочкі на бульбе тата выкалупваў пазногцем.

Калі бульба, нарэшце, была паскрэбана, мы склалі яе ў каструлю, залілі вадой, і тата сыпануў туды некалькі лыжак солі.

Праз паўгадзіны тата прычыніў накрыўку каструлі, доўга ўглядаўся і нарэшце паведаміў:

— Гатова!

З першай лыжкі я нічога не разабраў, але другую праглынуць ужо не мог. Суп наш атрымаўся такі салёны, быццам яго варылі на чарнаморскай вадзе. Тата па-геройску сэрбануў цэлыя чатыры лыжкі, потым адклаў лыжку ўбок, выцер сурвэткай губы і вельмі жаласна паглядзеў на мяне. Я каўтануў сліну.

Мы рашылі, што гэтак далей не пойдзе: трэба варыць па кніжцы. Я адшукаў на этажэрцы «Кнігу аб смачнай і здаровай ежы», і тата вельмі гэтаму ўзрадаваўся. Але там усё было распісана па грамах, а вагаў у нас не было. Тата пайшоў да суседзяў і мінут праз дваццаць вярнуўся са старым, рыжым ад іржы бязменам. З уважваннем у нас, вядома, нічога не выйшла, тата абазваў бязмен дурной качаргой і кінуў пад стол.

Увесь дзень мы хадзілі галодныя, а вечарам разбавілі свой суп вадой і з'елі.

На наступны дзень мы ўсыпалі ў суп удвая менш солі, чым у першы раз, але есці яго ўсё роўна было нельга.

Выход са становішча знайшоўся:

— Тата, давай мы зусім не будзем саліць. А калі зварыцца, будзем дабаўляць соль па смаку.

Тату мая прапанова спадабалася, але ён не падаў выгляду.

Напэўна, каб не страціць перада мной свой аўтарытэт.

Тым часам жыццё працягвалася. Недзе к сярэдзіне другога тыдня, як паехала мама, мы з татам вырашылі варыць не проста суп, а суп рысавы. Доўга абмяркоўвалі, як гэта рабіць, і толькі пасля гэтага ўзяліся за работу.

Праз паўгадзіны тата адчыніў накрыўку каструлі, каб праверыць, што там з супам, і радасна затрос мяне за плечы:

— Ура! У нас атрымалася каша! Гэта якраз тое, што трэба.

Як бачыце, з харчаваннем у нас справы наладзіліся. Але за гэтыя дні сабралася столькі спраў, што мы за галаву схпіліся.

— Трэба скласці рэжым дня. Тады ўсё пойдзе лёгка і проста,—заявіў тата.

Дзве з палавінай гадзіны мы складалі рэжым, стараючыся не пакінуць без увагі ні адзінай дробязі. Нарэшце, я ўласнаручна перапісаў яго начыста. Кожны пункт памячаў асобнай літарай алфавіта. Паколькі літар трошкі не хапіла, то ў апошні пункт, які быў памечаны літарай «я», прыйшлося ўпісаць адразу тры справы: зрыванне лістка календара (на ім усё яшчэ значылася дата мамінага ад'езду), накручванне будзільніка і мыццё пасуды.

Але ўжо назаўтра мы зразумелі, што «звод законаў нашага жыцця», як мы назвалі свой рэжым, нікуды не варты. Аказалася, што не хопіць і трох алфавітаў, каб распісаць па пунктах усе гаспадарчыя клопаты. Яны з'яўляліся ўсё новыя і новыя, і, здавалася, ім не будзе канца.

То скончылася туалетнае мыла ці зубная паста, то выходзілі запалкі ці соль (вельмі ўжо многа мы высыпалі яе ў суп), то ад штаноў адскакваў гузік. А тут яшчэ зайшоў домакіраўнік і, гледзячы на нас паўзверх акулераў (незразумела, навошта ён іх насіў наогул?), строга сказаў:

— Грамадзяне Сідаравы, вы затрымліваеце плату квартплаты.

Мы з татам толькі здзівіліся, як гэта мама ўмудралася спраўляцца з усім гэтым адна? І ніколі не скардзілася. І яшчэ паспывала схадзіць з намі ў кіно ці на салют. Мы ж такой раскошы і ў сне не бачылі!

На прыгатаванне сьнеданняў, абедару і вячэр часу ў нас ужо не хапала, і тата прапанаваў:

— З заўтрашняга дня харчавацца будзем у рэстаране.

Мяне скаланула. Школьныя канікулы падыходзілі к канцу, і я ўявіў, як у першым жа нумары класнай насценгазеты паявіцца записка прабога Генкі Фокіна: «Вучань Сідараў наведвае рэстараны». Але рабіць не было чаго, і я згадзіўся.

Праз некалькі дзён мой страх мінуў. Таму што тата заявіў:

— Пераходзім на сталовую. Сёння ўжо ўзяў у Івана Кузьміча крэдыт.

Іван Кузьміч — гэта наш сусед, таксама бухгалтар. Цікавы ён чалавек. Стары, а заўсёды носіць напасаваныя штаны і кашулю ў шашачку, навыпуск. Нядаўна ў госці да Івана Кузьміча прыехала нейкая сваячка. «Што было б,—з жахам падумаў я,—калі б і да нас прыехала сваячка!..»

— Тата, а што такое крэдыт?

— Ты не ведаеш, што такое крэдыт? — тата абышоў мяне з усіх бакоў з такім выглядам, быццам ён наведвальнік музея, а я — экспанат. — Крэдыт гэта зусім не тое, што дэбет. Нават наадварот. Ясна?

— Ясна,—схлусіў я.

Мы насіліся з татам з раніцы да вечара, як ашалелыя, як пакусаныя, як нападаючыя футбольнай каманды, але ўсё роўна не паспывалі нічога зрабіць. У нас нават не заставалася часу, каб чакаць маму і марыць аб яе хутчэйшым вяртанні. Таму як гром з яснага неба падзейнічала на нас тэлеграма: «Выязджаю тчк сустракайце тчк мама», якую прынёс паштальён. Ён быў у такой прыгожай форме і сам такі прыгожы, гэты паштальён! Калі ён выйшаў, мы з татам доўга скакалі і рагаталі.

— Мама! Мама прыязджае! Няхай цяпер гэты таўстун Генка не задаецца, што яго мама лётчыца. Мая мама — хатняя гаспадыня!

...Мінуў год. У нас у сям'і за гэты час у асноўным нічога не змянілася.

Аднойчы тата звярнуўся да мамы з зусім нечаканай прапановай:

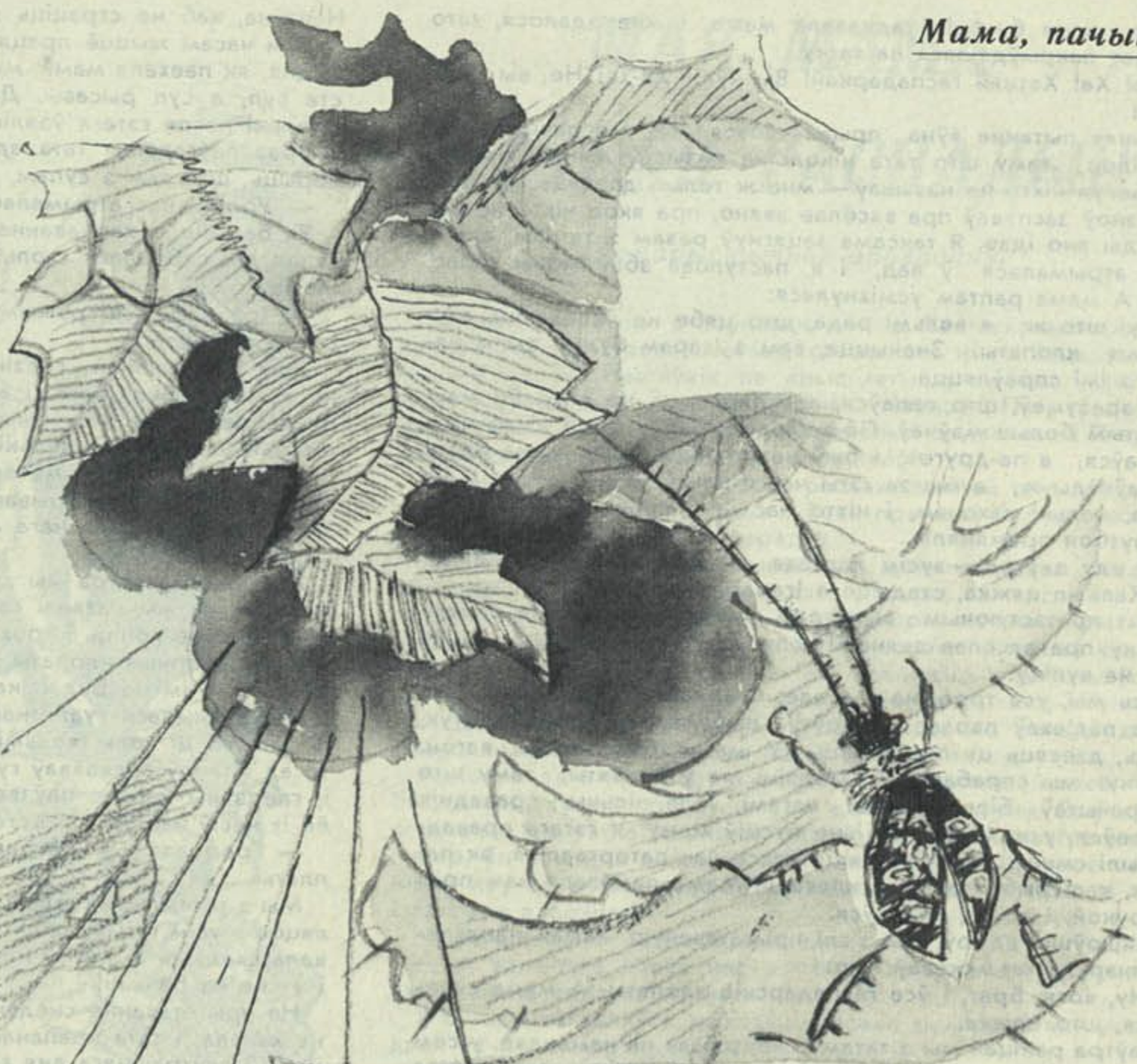
— Давай запросім у госці Валянціну Ільініну.

Валянціна Ільініна — гэта маміна сястра. Мы з мамай не зразумелі, чаго гэта раптам татку захацелася яе запрашаць. Мы раскусілі татаву хітрасць толькі тады, калі госця пераступіла парог нашага пакоя. Сакрэт раскрыў сам тата:

— З сённяшняга дня,—урачыста аб'явіў ён,—я іду ў адпачынак.

С. БАРАДОУСКИ,
А. ШАБЛІН

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСЬ

Музыка

На вялізным кантрабасе
Жук гудзіць сярдзітым
басам.
— Жу-жу-бом! Жу-жу-
бом!—
Водзіць хобатам-смыком.
Жаба слухае музыку —
Самі скачуць чаравікі.

Гром

Хто так ляскае заўзята,
Аж трасецца хата!
— Трах-тарарах!
Гэта гром грукоча.
Напалохаць хоча.
— Трах-тарарах!
Я заплюшчыў вочы:
Ляскай колькі хочаш.
Я заціснуў вушы:
Вось і не аглушыш!
Трах-тарарах!

Страх

Цёмна ў хаце.
Страшна Каці.
Туліць да сябе малая
Свайго плюшавага Зая.
— Я баюся, Зай... А ты!
А табе не страшна ў хаце!..
І зажмурылася Каця,
Каб не бачыць цемнаты.

Цень

Цэлы дзень,
Цэлы дзень
За Антосем ходзіць цень.
А калі спусціўся змрок,
Ад Антося цень уцёк.

Аггадай

Адгадай: якім лісіцам
Трэба нізка пакланіцца,
Каб яны з-пад елкі
Трапілі ў талеркі!

МАРГАРЫТА ВАЛОДЗІНА

Заслужаную артыстку РСФСР Маргарыту Валодзіну глядачы ведаюць па многіх фільмах. Мужная, адважная Каця ў «Вогненных вёрстах»; легкадумная Ніна ў «Бяссоннай ночы»; добрая, мяккая Аня ў фільме «Равеснік веку»; валявая жанчына-камісар у «Аптымістычнай трагедыі»; разумная, паэтычная, тонкая чэхаўская Маша ў «Трох сёстрах»; шпіёнка і авантурыстка, чалавек з апустошанай душой у карціне «Чорны бізнес»... Якія непадобныя і рознахарактарныя гэтыя ролі! Можна як хочаш ацэньваць якасці таго ці іншага фільма, знаходзіць у іх пралікі і недахопы, але ўсё роўна непрыкметна для сябе вы аказваецеся ва ўладзе абаяльнасці актрысы.

Безумоўна, буйнейшая работа Валодзінай — вобраз Камісара ў фільме С. Самсонава «Аптымістычная трагедыя».

Мы бачым Валодзіну-Камісара на палубе крэйсера. Адважна ўваходзіць яна ў раз'юшаны натоўп матросаў; жывыя, разумныя вочы, валявая сабранасць у кожнай рысе твару, у кожным жэсце і слове. Актрыса з пакараючай натуральнасцю раскрывае вобраз жанчыны-камуністкі, вобраз, надзвычай глыбокі па думцы, па багаццю духу.

Асобнае месца ў творчай біяграфіі актрысы займае і роля атаманы Лёлькі ў кінафільме «Ярасць», створаным рэжысёрам Мікалаем Ільінскім па матывах аповесці Барыса Лаўранёва «Вецер». Сапраўды, што агульнага, скажам, у Камісара і Лёлькі? Гэта зусім процілеглыя характары. Калі першы — гэта ўвасабленне канцэнтраванай рэвалюцыйнай энергіі, арганізуючай сілы партыі, то другі — увасабленне нястрыманасці анархічнай стихіі. І ўсё ж у гэты ў нейкай ступені знаёмы вобраз, які ўжо з'яўляўся ў кінематографе, Маргарыта Валодзіна імкнулася ўдыхнуць нешта сваё. Яна не проста малюе гарэзлівую і разгульную Лёльку, яна імкнецца тонкай псіхалагічнай іграй паказаць, што гэта гарэзлівасць, гэта разбэшчанасць — ад тугі, ад скрытага за знешняй браватай горкага расчаравання ў ідэалах вольніцы. У пэўныя моманты мы верым у шчырасць Лёлькі, нават у нечым спачуваем ёй, таму што разумеем, што яе здрада — ад крыўды, неўладкаванасці, азлобленасці супраць усіх і ўсяго, калі хочаце, ад зайздрасці, ад зайздрасці да ўсяго, каму ясны шлях, хто не ўпаў, не заблудзіўся. Ключавой з'яўляецца сцэна расстрэлу. Тут усё: і надламанасць, і адчай, і глыбокае, але позняе раскайванне Лёлькі — выглядае як прысуд ёй і ўсім, хто быў побач з ёй. Прыговор гістарычны.

У фільме «Арэна» Маргарыта Валодзіна сыграла ролю цыркавой артысткі-наезніцы Машы.

— Гэта роля, — гаворыць актрыса, — мне вельмі падабаецца. Яна дала мне магчымасць адчуць у сабе новыя якасці, уласцівыя характару маёй гераіні.

Мне наогул шанцуе ў тым, што ні адна з ролей, сыграных мною, не пераклікаецца па характару з другой. Гэта, можа быць, складана, з аднаго боку, а з дру-

гога, — калі твае гераіні вельмі адрозніваюцца адна ад другой, тады лягчэй знайсці фарбы. Ролі не змешваюцца, а гэта значыць, меншая магчымасць паўтарыцца.

У «Аптымістычнай трагедыі» Камісар — цвёрды, валявы чалавек, са сваімі манерамі, паваротам галавы, плеч, рук. Або Маша з «Трох сяцёр». Гэта лірычная, трапяткая і сумная натура.

Зусім нядаўна Маргарыта Валодзіна скончыла здымацца ў новай мастацкай кінастужцы «Кожны вечар у адзінаццаць», створанай рэжысёрам Самсонам Самсонавым на кінастудыі «Масфільм» па матывах апавядання маладога азер-

Маргарыта Валодзіна ў фільме «Кожны вечар у адзінаццаць».

байджанскага пісьменніка Анара «Я, ты, ён і тэлефон».

— Мая гераіня ў гэтай карціне, — гаворыць актрыса, — завецца Люда. Гэта сціплая, мілая жанчына, добры чалавек. Для яе галоўнае ў жыцці — несці людзям дабро, умець адкрыць у непрыкметным значнае, змагацца за сваю мару, за каханне, за шчасце.

Мне хацелася расказаць пра маю гераіню паэтычна, афарбавачь вобраз лірычнымі танаімі. На гэта спатрэбіліся немалыя намаганні. Я ж дагэтуль стварала вобразы гераіка-рамантычнага плана.

Генка.

Фотаэцюд В. Вічужаніна.

У ДЗІЦЯЧЫМ САДЗЕ І ДОМА

Маленькі чалавечак, узброены цацкай, важна крочыць побач з маці ці бацькам у дзіцячы сад... Каму з нас не знаёмая гэтая карціна! У дзіцячым садзе малы атрымлівае ўсё неабходнае — харчаванне, догляд, правільнае выхаванне. Тут ён праводзіць ледзь не палову сутак. У садзіку дзіця вучаць правільна есці, яму прывіваюць працоўныя і гігіенічныя навыкі.

Але даволі часта навыкі, якія закладваюцца ў дзіцячым садзе, не атрымліваюць развіцця дома. Гэта асабліва заўважаем мы, медыкі. Вядома, якое велізарнае значэнне мае для дзіцяці загартоўванне. Прагулкі, рухавыя гульні, гімнастыка становяцца ўплываюць на развіццё малога, у першую чаргу на яго нервовую сістэму, на работу ўнутраных органаў.

Многія бацькі забываюць пра гэта. Забраўшы дзіця з сада, яны трымаюць

яго ў чатырох сценах. «Хопіць гуляць, у садзе нагуляўся...» Гэта няправільна: рэжым дня ў садзе вельмі напружаны, адводзіць на прагулку не так ужо многа часу. Таму, акрамя дарогі ў садзік, куды малога іншы раз вязуць у перапоўненым аўтобусе ці трамваі, ён не бывае на вуліцы. Гарадскія дзеці, гэта даказана даследаваннямі, большую частку сутак знаходзяцца ў закрытых памяшканнях. Там паветра беднае на кісларод. А кісларод — аснова жыцця. Не дзіўна, калі дзеці, якія мала часу бываюць на паветры, выглядаюць бледнымі, вялымі, у іх, як правіла, зніжана супраціўляльнасць да прастудных і інфекцыйных захворванняў.

Усякае дзіця, якое наведвае дзіцячы сад, павінна бываць дзве-тры гадзіны на вуліцы. Добра, калі бацькі (хаця б па чарзе) будуць гуляць з ім. У час такіх прагулак звычайна не змаўкае душэўная

ПАМЯЦЬ ДЗІЦЯЦІ

Другой палове нашага імклівага і дынамічнага стагоддзя мы абавязаны бяскрайняй разнастайнасцю ведаў ва ўсіх галінах навукі, мастацтва і жыцця. Цяпер аднаму чалавеку цяжка ахапіць нават асобныя вузкія спецыяльнасці. Час энцыклапедыстаў даўно прайшоў. Сучасны чалавек мае патрэбу ў творчай перапрацоўцы накопленых звестак, якія павялічваюцца штодзень з амаль «касмічнай» хуткасцю.

Цяпер і ў першым класе вучэбная праграма ёмістая і складаная. Выпадкі, калі дзіця нават з нармальным разумовым развіццём і памяццю не можа справіцца з павышанымі патрабаваннямі і пакутуе ад стомленасці, нервовых захворванняў, не такія ўжо рэдкія.

Сучасная навука вызначае памяць як «здольнасць узнаўляць у сваёй свядомасці або асэнсоўваць як знаёмае тое, што ўспрынята, перажыта або зроблена намі раней».

Памяць дзіцяці трэба трэніраваць пачынаючы з ранняга ўзросту. Гэта складаны комплекс псіхічнай дзейнасці, у якой прымаюць удзел і ўвага, і пачуццё, і воля, і інтарэсы. Неабходна з ранняга года накіроўваць дзіцячую ўвагу. Якімі б аднастайнымі і надакучлівымі ні здаваліся вам дзіцячыя пытанні, майце цярпенне адказваць на іх дакладна і вычарпальна. Непрыкметна спрабуйце прымушаць дзіця паўтарыць адказ, а яшчэ лепш — пераказваць казку, якая яму спадабалася. Выслухайце яго з цікавасцю і тактычна папраўце там, дзе дапушчаны істотны пропуск. Дабіцеся таго, каб малы дзяліўся з вамі сваімі ўражаннямі аб гульні, прагулцы, дзіцячым кінафільме. Зразумела, пры гэтым заўсёды існуе небяспека, што тая ці іншая мама, якая жадае бачыць сваё дзіця вундэркіндам, надзеленым выключнай памяццю, пера-

твораць гэты каштоўны метад у шкодны, калі будзе траўміраваць сваімі рэзкімі заўвагамі дзіцячую псіхіку. Не забывайце, што тут неабходны тактоўнасць, цярпенне і час. Добра даваць дзіцяці якія-небудзь дробныя даручэнні, напрыклад, дашкольніка можна пасылаць у магазін, даручаючы яму спачатку купляць толькі тыя прадукты, якія ён любіць.

У школьным узросце асноўнай задачай з'яўляецца захоўваць так званую гігіену памяці і разумовай дзейнасці. Вельмі важныя тут правільная дазіроўка вучэбнай нагрукі і рытм работы. Сістэматычная вучоба, прывычка да рэгулярнай разумовай працы, адмоўныя адносіны да штурмаўшчыны ў канцы чвэрці, адпаведнасць паміж патрабаваннямі настаўнікаў і бацькоў і магчымасцямі вучня — вось галоўнае ў гігіене памяці.

Важна прывучыць дзіця да асэнсаванага, а не механічнага запамінання, да ўмення сканцэнтравана ўвагу на істотным. Іменна ў гэтым узросце ствараецца прывычка чытаць «з алоўкам у руцэ», падкрэсліваць і выпісваць галоўнае. Яшчэ Сенека пісаў: «Тое, што набываецца пры

ТЫ МЫЕШ ПОСУД

Работа сумнаватая, асабліва калі даводзіцца рабіць яе кожны дзень. Як справіцца з ёй як мага хутчэй і не ў шкоду якасці?

Не запаняй брудным посудам усю ракавіну, не стаў адну тлустую талерку на другую, збіраючы са стала. Кавалачкам паперы скінь з талеркі ў вядро рэшткі ежы, спаласні пад кранам і толькі тады стаўляй яе ў мыйку або таз з вадой.

Лепш і лягчэй мыць посуд адразу пасля яды. Калі яго пакідаць «на пасля», то пры адным позірку на гару брудных талерак апускаюцца рукі і псуецца настрой. Навошта гэта табе?

Парадак, у якім ты мыеш посуд, таксама мае значэнне.

Пачынай з кубкаў, шклянак, сподкаў — з таго, з чаго лягчэй. Затым чарга тлустых талерак, відэльцаў, нажаў, а пад канец пакінь каструлі і патэльні. Не забудзь старанна прапаласнаць шчотку, губку, анучку — усё, чым ты карыстаешся для мыцця посуду.

Калі на кухні ёсць сушылка, можна посуд не выціраць. Але шкло і крышталі — шклянкі, чаркі, вазачкі — выцірай адразу ж, інакш яны будуць мутныя. Тое ж і з відэльцамі, лыжкамі і нажамі. Посуд куды хутчэй сохне (і выціраць будзе лягчэй), калі спаласнуць яго гарачай вадой.

І апошняе: скончыўшы работу, затрымайся на кухні яшчэ хвілінку. Не палялуйся прыбраць за сабой: вытры распысканую па падлозе ваду, павесь сохнуць ручнікі і, зразумела, вымый ракавіну.

ГЕНЕРАЛЬНАЯ ЎБОРКА

Прыгатуйце загадзя ўсё, што можа спатрэбіцца: мыючыя сродкі, анучы, старыя газеты. Не пакідайце на дзень уборкі пакупкі, гатаванне — усё гэта трэба зрабіць напярэдадні. І абавязкова наводзьце парад усёй сям'ёй. Справа знойдзецца ўсім, а працаваць разам і лягчэй і веселей.

Столь і сцены абмятаюць сухой шчоткай, загорнутай у чыстую анучу, закліваюць англійскімі шпількамі. Спачатку ачысціце столь, затым куткі і апошнімі — сцены, праводзячы шчоткай зверху ўніз.

Плямы на шпалерах пратрыце мяккішам беллага хлеба. Тлустыя плямы можна выдаліць густой кашкай з сухога бульбянога крухмалу (або магнезіі) і бензіну. Нанясце гэтую сумесь на пляму, а калі бензін выпарыцца, проста счысціце

шчоткай. Дзіркі ў сценах замажце густой, як цеста, сумессю канцылярскага клею і зубнога парашку, а калі прасохне, заклейте кавалачкам шпалераў ці пафарбуйце акварэльнай фарбай.

Аконныя рамы, падаконнікі і дзверы вымойце цёплым растварам любога мыючага парашку («Новость», «Лотас», «Астра»), затым апаласніце чыстай вадой і насуха вытрыце — яны заблішчаць, як новыя.

гутарка, дзіця шмат пазнае цікавага аб акружаючым, развівае сваю мову.

Прывучыце дзіця есці ў адны і тыя ж гадзіны пасля вяртання з дзіцячага сада. Вячэраць яно павінна не пазней, чым за паўтары-дзве гадзіны да сну. Не карміце яго сілай перад адыходам у дзіцячы садзік.

Некалькі слоў пра хатняе кармленне. Калі ў садзе давалі малому гародніну, то на вячэру добра прыгатаваць рыбную страву або тварог. І наадварот, калі ў меню пераважалі мясныя стравы, вячэра павінна складацца з гародніны (бульбяныя катлеты, запяканка, кашы і г. д.). У суботнія і нядзельныя дні карміце свайго малога ў той жа час, як і ў садзе.

Добрыя звычкі, выпрацаваныя ў садзіку, трэба падтрымліваць і дома. Мы маем на ўвазе не толькі харчаванне, але і прагулкі, гульні. Гэта вельмі важна, асабліва ў тых сем'ях, дзе разам з бацькамі дзіця знаходзіцца дома два выхадныя дні.

Прывучыце дзіця заўсёды класціся і ўставаць у адзін і той жа час. Гэта вы-

працоўвае звычку хутка засынаць і прачынацца. Каб сон быў спакойны і глыбокі, праветрыце пакой перад адпачынкам. Добра, калі дзіця спіць зімой пры адчыненай фортыцы.

Навучыце дзіця правільна спаць. Многія любяць спаць на баку, скруціўшыся абаранкам. Гэта шкодна. Спаць трэба на спіне, тады і сон глыбокі, і добра працуе сэрца, лёгкія, страўнік.

Пасцель не павінна быць занадта мяккая, а падушка высокая. Калі дзіця спіць на раскладушцы, неабходна пакласці пад матрас ліст фанеры або шырокую дошку. Косці дзіцяці яшчэ мяккія, падатлівыя, і пры няправільных позах хутка наступіць скрыўленне пазваночніка.

Перад сном трэба пазбягаць шумных гульняў. Лепш арганізаваць спакойны занятак, які не выклікае ўзбуджэння.

За апошні час у наш быт трывала ўвайшло тэлебачанне. Дзеці любяць тэлеперадачы і гатовы іншы раз цэлы вечар прасядзець ля экрана. Працяглыя прагляды перадач шкодныя. Мы раім гля-

УРАЧ РАЦЫ

дзець толькі дзіцячыя перадачы — адзін-два разы на тыдзень.

А ці правільна робяць бацькі, стрымліваючы жаданні дзіцяці рухацца, крычаць, шумець? Пазбаўляць дзіця магчымасці рухацца, значыць шкодзіць яму. Міжволі напрошваецца параўнанне з зялёным парасткам, якога пазбавілі сонечнага святла.

Выхаванне дзіцяці ў дзіцячым садзе развівае ў яго пачуццё таварыскасці, павагу да старэйшых і да аднагодкаў. Гэтыя каштоўныя якасці не згаснуць, калі бацькі і ў сябе дома будуць іх горача падтрымліваць.

Г. КАЛЮЖЫН,

кандыдат медыцынскіх навук.

Г. ВЯРЭНІЧ,

навуковы супрацоўнік Беларускага інстытута аховы мацярынства і дзяцінства.

чытанні з пяром у руцэ, ператвараецца ў плоць і кроў».

Істотную ролю ва ўмацаванні памяці адыгрывае рэжым дня, правільнае чаргаванне заняткаў і адпачынку. У пачатковых класах трэба спыняць работу на 15 мінут праз кожныя чвэрць гадзіны, а пазней — праз кожныя паўгадзіны. Не менш важна ўмелае чаргаванне навучальнага матэрыялу з мастацкай літаратурай, 8—10-гадзінны начны сон, а таксама прыкладна аднагадзінны сон пасля абеду.

Паклапаціцеся і пра актыўны адпачынак дзіцяці: фізкультуру, гульні, экскурсіі, а таксама пра паўнацэннае і разнастайнае харчаванне. Яго ежа павінна быць багатая вітамінамі.

Перш чым абвінаваціць дзіця ў ляноце і «тупасці», бацькі і настаўнікі павінны падумаць над тым, ці не маюць яны тут справу са стомай (у гэтым выпадку неабходна пракансультавацца з урачом) або з патрабаваннямі, якія не адпавядаюць магчымасцям дзіцяці. А можа «вінаватаму» проста не растлумачылі, як трэба вучыць.

МАМАМ ПРА ДЗІЦЯЧЫЯ ВАЛАСЫ

Не засмучайцеся, калі ў гадавалага або двухгадовага дзіцяці валосікі рэдзенькія, як пух. З цягам часу яны ўмацоўваюцца, набяруць сілу. Але не забывайце, што не ва ўсіх валасы ад прыроды аднолькавыя. Вы марыце аб тым, каб у дачкі былі тоўстыя, доўгія косы. А ў вас якія валасы? У вашага мужа?

Многія пераконаны, што першыя дзіцячыя валасы неабходна стрыгчы пад машынку, інакш, маўляў, яны будуць дрэнна расці. Урачы лічаць, што гэта не абавязкова. Шкоды ад такой стрыжкі не будзе, але і карысці асаблівай не чакайце.

Дзіця рухавае, многа бегаве, скача і, натуральна, паче — на валасах збіраецца бруд, пыл. Таму малым трэба мыць галаву часцей, чым дарослым, — не радзей, чым раз на тыдзень. Рабіце гэта асцярожна, не цягніце, не тузайце валасы, старайцеся не зблытаць іх. Лепш, калі вада мяккая (ідэальны варыянт — гатаваная), а мыла — тлустае (напрыклад, «Дзіцячае»). Добра мые і нейтральны шампунь тыпу «Яечнага».

Расчэсвайце вельмі асцярожна, не тузайце, не рвіце. Спачатку расчэсвайце канцы, потым пераходзьце да карэнняў. Не траўміруйце тонкія, слабыя валаскі вострымі грабнямі, жорсткімі шчоткамі. Найлепшы грэбень — рэдкі, з тупымі доўгімі зубамі і, нарэшце, бездакорна чысты.

Выбіраючы для дачкі прычоску, паклапаціцеся, каб яна не мяняла прыроднага напрамку валасоў. Дзіцячыя валасы шкодна моцна сцягваць стужкамі, гумкамі, металічнымі заколкамі. Нельга заплятаць і занадта тугія коскі. Рэдкія і слабыя валасы лепей стрыгчы.

Сачыце, каб малыя не насілі цесныя і занадта цёплыя шапкі.

Летам не пускайце малога на сонца з непакрытай галавой.

І апошняе. Старайцеся, каб дзіця ніколі не адчувала недахопу ў свежым паветры, сне, рухах і вітамінах. Гэта для яго самае галоўнае. А ў здаровага дзіцяці і валасы ўмацоўваюцца.

Вокны трэба мыць па магчымасці як мага часцей. Вядома, што шыба, не мытая паўтара месяца, настолькі пыльная, што не прапусьце 10 працэнтаў, а праз чатыры месяцы — ужо 40 працэнтаў святла. Рэкамендуецца мыць або хаця б праціраць вокны не радзей чым раз у месяц.

Існуе тысяча і адзін спосаб мыцця вокнаў — ледзь не ў кожнай гаспадыні свой уласны. Адны выкарыстоўваюць для гэтага проста чыстую вадку, другія дадаюць у яе воцат, соду, нашатырны спірт... І толькі нямногія карыстаюцца спецыяльна прызначанымі для праціркі шкла сродкамі, якія ёсць у гаспадарчых магазінах («Блеск», «Нітхінол»). А дарэмна! Яны прыкметна палягчаюць і паскарваюць гэту працаёмкую работу.

Не мойце шыбы гарачай вадой: пасля яе застаюцца плямы і падцёкі. Калі вы аддаеце перавагу цёплай вадзе, то потым

спаласніце ўсё ж халоднай.

Паркетную падлогу (нацёртую або пакрытую лакам) пратрыце мяккай анучай, злёгку змочанай сталовым воцатам. Калі паркет вельмі брудны, змяніце воцат шкпінарам, але лак ад гэтага псуецца. Тлустыя плямы на паркеце выдаліце любым мыючым парашком, густа замяшаным на вадзе. Нанясце на пляму, а рэзультат памойце цёплай вадой. Чарнільныя плямы выведзіце «Перселем» або гарачай воцатнай эсенцыяй. Улічыце:

ва ўсіх выпадках на падлозе застаецца блякая пляма, якую трэба будзе зафарбаваць масцікай.

Пафарбаваную падлогу мойце цёплай мыльнай вадой, потым палашчуйце чыстай вадой, куды для бляску дадаюць сталовы воцат (шклянку на вядро).

Многія прыбіраюць кватэру пры дапамозе пыласоса. У добрых гаспадароў пыласос выконвае адразу мноства спраў: чысціць дываны, мэблю, верхнюю вопратку, скрынку тахты, унутраную частку шафы. Але не забывайце час ад часу даць пыласосу адпачынак — выключыце мінут на 10. Не прыскайце яго занадта энергічна да падлогі і сачыце, каб усярэдзіну не трапілі цвікі, шпількі, кавалачкі шкла.

Канопу, крэсла можна выбіваць проста ў пакой, не ўздзімаючы хмары пылу, калі накрыць іх вільготнай анучай.

Кухонную падлогу з пласты-

ку або лінолеуму пратрыце анучай, змочанай некалькімі кроплямі шкпінару, а потым адпаліруйце да бляску сухой мяккай суконкай. Плітачную падлогу можна вычысціць дробным пяском або любым сродкам для чысткі металічнага посуду, толькі не кіслатой.

Абліцаваныя керамічнай пліткай сцены ў ваннай і кухні мойце цёплай мыльнай вадой, прычым мойце знізу ўверх, а палашчуйце чыстай вадой зверху ўніз. Не забудзьце вымыць з мылам гумавыя або пласцікавыя дываночкі.

КІСЛЯЯ СТРАВА СЯ СВЕЖАЙ КАПУСТЫ

Зварыць булён з карэнняў і пучка зяленіва. Працадзіць. 10—12 штук кіслых яблыкаў заліць вадой, пакласці цыбуліну, варыць, пакуль не разварыцца.

Невялікі качан капусты ачысціць, дробна нашаткаваць, пасаліць. Праз 10 минут выціснуць, пакласці ў булён, добра пратрысці. Уліць па смаку сок з развараных яблыкаў.

Незадоўга перад абедам дробна пасечаную цыбуліну крыху падсмажыць на сметанковым масле, усыпаць 2 лыжкі мукі, добра размяшаць і заправіць капусту, даць закіпець. Пакласці смятану і чайную лыжку сметанковага масла.

ЗАПЯКАНКА З МОРКВЫ

1 кг прамытай, але не абаранай (не зразаць вярхушак і хвосцікаў) морквы адварыць да палавіны гатоўнасці (не пераварваючы), абабраць, пасячы не вельмі дробна.

3—4 кіслыя яблыкі, не абіраючы, пасячы, як і моркву (зімой бяруць сушаныя яблыкі і дробна сякуць).

1 шклянку рысу адварыць у салёнай вадзе да палавіны гатоўнасці. 100 г разынак або курагі або сушанага ўруку (а летам 200 г любых ягад) прамыць, змяшаць з морквай і рысам. Узяць 2—3 лыжкі малака, убіць 2—3 яйкі, усыпаць $\frac{1}{4}$ шклянкі тоўчаных белых сухароў, добра перамяшаць, выліць у маркоўнік, перамяшаць, пакласці $\frac{1}{4}$ чайнай лыжкі солі, 1 шклянку цукру, уліць 50 г растопленага сметанковага масла, зноў усё добра перамяшаць і паставіць у духоўку на 1,5 гадзіны, сачыць, каб не падгарэла.

Падаваць на стол астыўшай. Да запяканкі добра падаць шклянку малака або кампоту.

БАКЛАЖАНЫ СМАЖАНЫЯ

Нарэзаць кружамі 3 баклажаны, пакласці на некалькі минут у салёны вар, выняць і пакласці на 20 мін. пад прэс. Калі сцячэ вада і горыч, абна-

КУЛІНАРЫЯ

чаць кружкі ў муцэ і падсмажыць у алеі. Смажыць на ўмераным агні, каб добра прасмажыліся ўнутры.

Ачысціць часнок, растаўчы з соллю і падсмажыць злёгку з невялікай колькасцю алею. 3 памідораў (са знятай папярэдне скуркай) і дробна насечанай цыбулі зварыць соус. Калі соус будзе гатовы, змяшаць яго з тоўчаным і падсмажаным часнаком. Баклажаны пакласці прыгожа па краях блюда і наліць пасярэдзіне таматны соус з часнаком.

Набор на 6 чалавек: 3 сярэдняй велічыні баклажаны, 1 ст. лыжка мукі, 8 галолак часнаку, 500 г памідораў, 3 сталовыя лыжкі алею, 1 чайная лыжка цукру, соль, 2 цыбуліны.

ГАРОХ ЗБІТЫ

Перабраць сухі гарох, перамяць і пакінуць на 2 гадзіны ў цеплаватай вадзе. Зліць ваду, заліць халоднай вадой, дадаць цыбулю і бульбу і паставіць варыцца на невялікім агні 2—3 гадзіны. Калі гарох зварыцца да гатоўнасці і добра стушыцца, працерці яго гарачым праз сіта. Пакласці зноў у каструлю і збіць на краі пліты, пакуль не павялічыцца ў аб'ёме і не стане пеніцца. Пасаліць. Падаваць з падсмажанай у алеі цыбулінай або з тоўчаным з соллю часнаком, разбаўленым вадой або воцатам, зімой — з сарцавінай квашанай напуста, а летам — з маласольнымі агуркамі.

Збіты гарох вельмі смачны, калі дадаць збітую фасолію ў прапорцыі — 2 часткі гароху на 1 частку фасолі.

Набор: 500 г сухога гароху, 3 цыбуліны, 1 бульбіна, 2 ст. лыжкі алею, 1 галоўка часнаку, соль.

ПУДЫНГ З ЯБЛЫКАЎ

1 шклянку сырых цёртых яблыкаў, 3 яйкі, $\frac{3}{4}$ шклянкі цукру, $\frac{1}{2}$ шклянкі смятанкі, 1 шклянку тоўчаных сухароў,

$\frac{1}{4}$ шклянкі алею — усё добра змяшаць, уліць у форму і паставіць у печ або духоўку. На стол падаць пакладзеным на блюда. Да пудынгу сок з любых фруктаў.

БУЛЬБЯНЫ КАРАВАЙ З ГРЫБАМІ

1 кг прамытай у мундзірах бульбы адварыць, абабраць і растаўчы, даць астыць да тэмпературы сырадою. Затым пакласці 1 шклянку маньных круп, 1 чайную лыжку солі, 1 яйка, 2 сталовыя лыжкі масла, добра перамяшаць.

Глыбокую патэльню (або бляху) змазаць маслам, пакласці на дно слой бульбянай масы таўшчыняй да 2 см, затым пакласці слой грыбнага фаршу. Так паўтарыць 3 разы, надаючы форму караваю. Верхні слой павінен быць бульбяны. Верх каравая загладзіць, змазаць маслам, пасыпаць тоўчанымі белымі сухарамі. Пячы ў духоўцы гадзіну, сачыць, каб не падгарэў верх. На стол падаюць цёплым на патэльні, разрэзаўшы на кавалачкі.

Грыбны фарш: 1,5 кг свежых баравікоў перабраць, адварыць у падсоленай вадзе на працягу 20 минут, адцадзіць на сіта, падсушыць ручніком, дробна пасячы (калі сушаныя грыбы — узяць 25 г, замачыць з вечара).

Дзве вялікія цыбуліны дробна парэзаць, змяшаць з грыбамі, сумесь стушыць з 3 лыжкамі масла (лепш алею). У тушаныя грыбы пакласці 1 ст. лыжку мукі, 3 ст. лыжкі смятаны, дробнапасечаны пучок зялёнага кропу і пятрушкі, перамяшаць. Гатовы фарш пасаліць, пасыпаць чорным перцам па смаку.

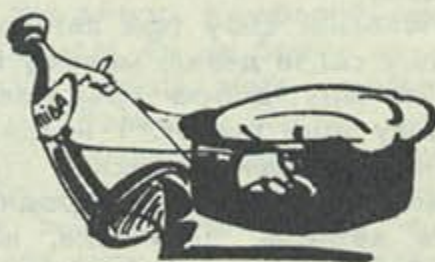
КАТЛЕТЫ РЫСАВЫЯ З ЗЯЛЁНЫМ ГАРОШКАМ

$1\frac{1}{2}$ шклянкі рысу перамяць у халоднай вадзе, зварыць, пасаліць, астудзіць. Змяшаць з $\frac{1}{2}$ шклянкі разынак, 1 яйкам,

1 ст. лыжкай сметанковага масла, зрабіць катлеты, пасыпаць іх мукой, падсмажыць на масле.

Падаваць на стол з зялёным гарошкам.

ЦЕСТА ДЛЯ БЛІНОЎ

Змяшаць 500 грамаў мукі, 2 жаўткі, 15 грамаў цукровай пудры, дробку солі, 2 сталовыя лыжкі расліннага масла і крыху рому (або лімоннай цэдры і каньяку), развесці адным літрам вады ці вады з малаком. Дадаць два бялкі, збітыя на пену, і змяшаць. Даць яму выстаяцца некалькі гадзін. Калі вы хочаце, каб бліны атрымаліся наздраватымі, замест вады і малака вазьміце піва.

ЦЕСТА „БРЫЗЕ“

Высыпаць горкай 500 грамаў мукі на дошку, зрабіць паглыбленне ўсярэдзіне і пакласці туды 250 грамаў сметанковага масла, маргарыну або свінога тлушчу, лыжачку солі і выліць шклянку вады. Замясіць цеста, пасля чаго разрэзаць яго на маленькія кавалачкі, аформіць іх далонню і пакінуць ляжаць 1—2 гадзіны. Гэта цеста можа быць і салодкім, калі да яго дадаць 200 грамаў цукровай пудры. Ваду можна замяніць шклянкай белага сталовага віна.

ПЯСОЧНАЕ РАССЫПІСТАЕ ЦЕСТА

Збіць яйка (цалкам) і жаўток з дробкай солі і 100 грамамі цукру (калі хочаце, каб пячэнне атрымалася больш салодкае. Для торта дастаткова 50 грамаў цукру). Усыпаць 250 грамаў мукі. Сумесь перамяшаць і дадаць 125 грамаў сметанковага масла. Даць цесту паляжаць, пасля чаго выразаць пры дапамозе формачак пячэнне і выпякаць у не вельмі гарачай духовай шафе.

ШАНУЙЦЕ ПАРАДАК У ДОМЕ!

Падмесці падлогу, сцерці пыл, сабраць раскіданыя рэчы, прыгатаваць снеданне, абед, вячэру, памыць посуд, пала-таць вопратку... Усяго не пералічыш. Часта на кожную з гэтых «аперацый» ідзе куды больш часу, чым пайшло б, калі б кожны ў сям'і умеў не толькі наводзіць, але і чыніць і падтрымліваць парадак.

Вось што раіць балгарскі часопіс «Лада».

Каб эканоміць і лепш выкарыстаць час, трэба праявіць крыху увагі і волі.

У гаспадыні літаральна апускаюцца рукі, калі яна бачыць сваю нядаўна прыбраную кватэру бруднай, рэчы раскіданай. Хто вінаваты? Зразумела, перш за ўсё дзеці. Але ці прывуча-

ны яны з малых год шанаваць матчыну працу?

Крычаць і сварыцца на малых не трэба. Лепш спакойна растлумачыць: вы прынеслі з вуліцы грязь, а гэта і непрыгожа і для здароўя шкодна.

Выключна важны асабісты прыклад бацькоў.

Для любой рэчы павінна быць адведзена ў доме сваё строга вызначанае месца. Кожны можа ёю карыстацца, але абавязкова павінен пакласці яе на месца. Часта даводзіцца шукаць па ўсяму дому, напрыклад, грабянец або шчотку для ботаў...

Часта губляюцца іголкі і ніткі. Для іх трэба адвесці каробку або кошычак. У добрай гаспадыні заўсёды пад рукой

ЯК ЗАСЦЕРАГЧЫ ДРАЎЛЯНЫЯ РЭЧЫ АД ВІЛЬГАЦІ

Аконныя рамы, дзверы, і да т. п. разбухаюць ад вільгаці і дрэнна зачыняюцца. Каб пазбегнуць гэтага, можна параіць наступнае: да $\frac{1}{4}$ літра бензіну дадаць здробнены парафін, пакуль не атрымаецца насычаны раствор. Рама вокнаў, дзверы і да т. п. змазаць гэтым раствором. Бензін разам з парафінам лёгка пранікне ў дрэва.

Не трэба праціраць вокны, калі на іх падаюць сонечныя промні: шыбы набываюць сіняватае адценне. Каб вокны блішчалі, іх трэба праціраць мяккай баваўнянай анучкай, змочанай у воцале.

Фаянсавую пасуду, ванну і інш. добра чысціць вільготнай соллю.

І карабок з цвікамі — вялікімі і маленькімі, а таксама кнопкі, гузікі, шпількі...

Вельмі часта пасля таго, як усе ўсталі з-за стала, бачыш, што падлога і крэслы засыпаны крошчамі. Каб гэтага не здарылася, у час яды падсуньце талерку бліжэй да сябе і сачыце, каб хлеб не крышыўся.

Рыхтуючы ежу, не трэба класці проста на стол зеляніну і іншыя прадукты, трэба спачатку падсцяліць газету або ліст паперы. Пачысціўшы прадукты, тут жа разам з паперай выкіньце ачысткі. Посуд, які выкарыстоўваецца для прыгатавання стравы, мойце адразу.

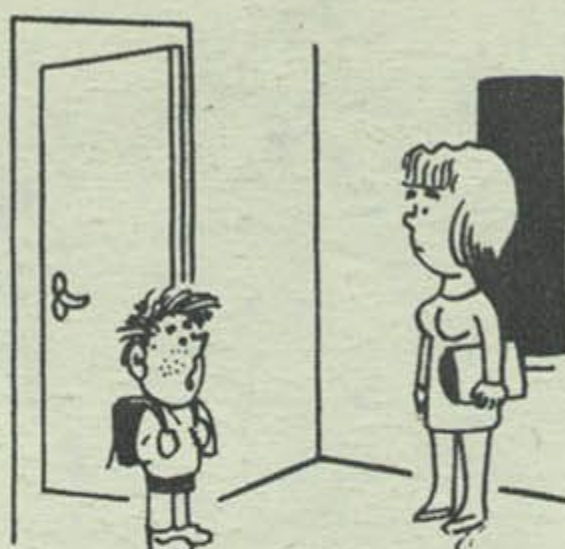
З ЗАМЕЖНАГА ГУМАРУ

— Не хацелася б мне
вас палохаць, але я буду
учыцца ў вашым класе.

— Цяпер я сам займуся
выхаваннем нашага сы-
на!..

— Вельмі добра, толькі ў
нас не сын, а дачка...
Мастакі

Н. Станілоўскі
і І. Кашкароў.

— Дзе твой табель?
— Я пазычыў яго Вой-
тэку. Ён хоча напалохаць
сваіх бацькоў.

— А мае дзеткі мяне
не забываюць: як толькі
заб'ем кабана—усе пры-
язджаюць.

Марыі Ш.

Рэдакцыя зможа даць адказ чытаццы Марыі Ш. з Пастаў
пры ўмове атрымання яе адраса.

ПЕРШАЯ СТАРОНКА ВОКЛАДКІ

Жыве ў горадзе Жлобіне народны майстар Вера Нікадзімаўна Дзехцярэнка, працуе на фабрыцы інкрустацыі. Даўно яе за-
хапляла прыгажосць залацістай саломкі. Разам з мужам Міхаі-
лам Васільевічам арганізавала цэх інкрустацыі ў арцелі, а ця-
пер гэта фабрыка. Вера Нікадзімаўна выдатна авалодала май-
стэрствам інкрустацыі саломкай, вучыць маладых. Яе дачка,
сын і нявестка таксама працуюць на фабрыцы.

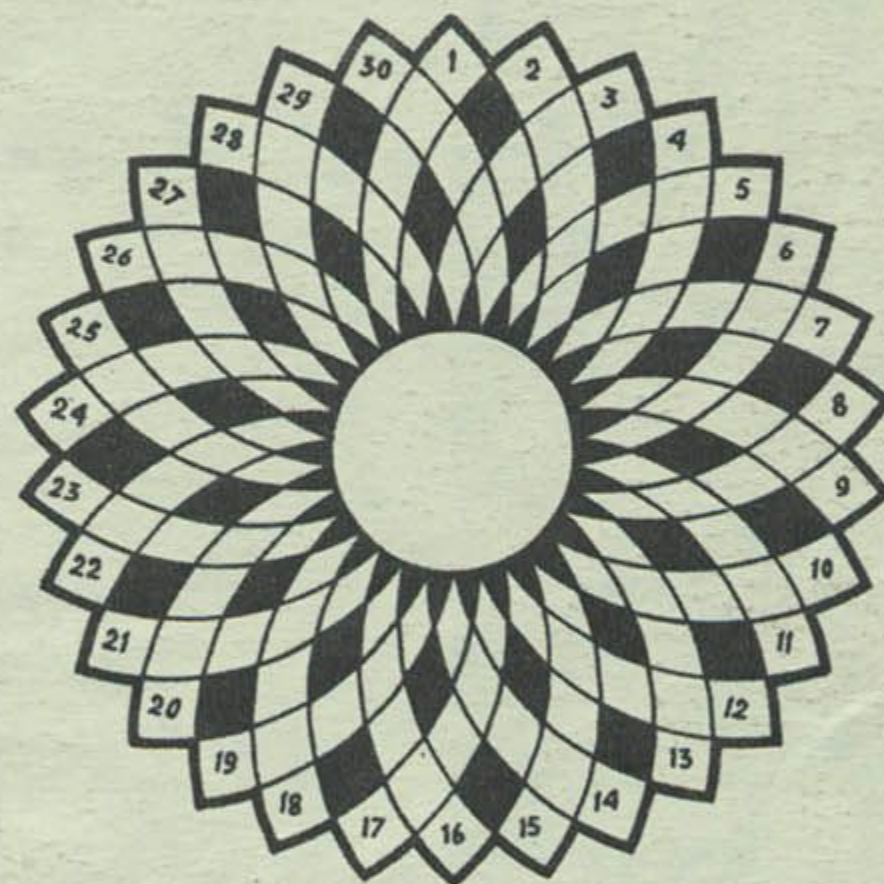
Многа выдатных работ стварылі таленавітыя рукі гэтай жан-
чыны: пано «Янка Купала ў маладосці», куфры і куфэрачкі
з беларускім арнамантам, вырабы з рога і косці на тэмы на-
родных казак.

Вера Нікадзімаўна ўдарніца камуністычнай працы, удзель-
ніца абласных, рэспубліканскіх, усесаюзных выставак народ-
най творчасці, узнагароджана дыпламамі, граматамі. У 1968 го-
дзе яна атрымала ўрадавую ўзнагароду — ордэн «Знак Паша-
ны». Цяпер яна працуе над ланіскай тэмай рыхтуючыся да
100-годдзя з дня нараджэння вялікага правадыра. Яе вы бачы-
це на вокладцы.

Е. КРАСІЧКАВА.

Каляровае фота Ул. Дагаева.

КРАСВОРД

1. Спадарожнік Сатурна. 2. Курортны горад на Каўказе.
3. Мэта, узор. 4. Рэдкі радыёактыўны мінерал. 5. Від мастацтва.
6. Электрычны вібратор. 7. Малочны прадукт. 8. Электратэх-
нічнае прыстасаванне. 9. Музычны жанр. 10. Літара грэчаскага
алфавіту. 11. Паўночны мох. 12. Пачатак спаборніцтваў. 13. Ра-
ка на поўдні СССР. 14. Народны артыст, музычны дзеяч Бела-
русі. 15. Каштоўны звычай. 16. Першая марксісцкая газета
ў Расіі. 17. Вулкан у Японіі. 18. Форма для ліцця металу.
19. Гатунак яблыкаў. 20. Радыёлакатар. 21. Водная расліна.
22. Украінскі пісьменнік і публіцыст. 23. Будаўнічы матэрыял.
24. Друкаванае выданне. 25. Верш А. С. Пушкіна. 26. Імя героя
з апавядання М. Горькага. 27. Паўднёвы плод. 28. Мелкаводны
зальц. 29. Дзяржава на ўзбярэжжы Міжземнага мора. 30. Са-
вецкі тэатральны мастак.

Склаў В. КАСЕНКА.

АДКАЗЫ НА ЧАЙНВОРД «СПОРТ», змешчаны ў № 10

1. Валчэцкая. 2. Якавенка. 3. «Арарат». 4. Трэн. 5. Канькі.
6. Інсбрук. 7. Капітан. 8. Накаут. 9. Тальтс. 10. Самусенка.
11. Атака. 12. Акрабат. 13. Турнір. 14. Рагулін. 15. «Нёман».
16. Нета. 17. Адвага. 18. «Артылерыя». 19. Ялік. 20. Клім.
21. Мат. 22. Трамплін. 23. Новінава. 24. Акваланг. 25. Гіра.
26. Аут. 27. Турнік. 28. Краўчук. 29. Крыс. 30. Скіф. 31. Футбол.
32. Лусіс. 33. «Спартак». 34. Кучынская. 35. Ягелавічус.
36. Старт. 37. Томсан. 38. «Нафтавік». 39. Касых. 40. Хярмс.
41. Сентар. 42. Руруа. 43. Адамаў.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ,
М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕ-
ВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.
Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.

АТ 07578. Журнал «Работница и крестьянка»
на беларускай мове. Выданне ЦК КП Беларусі.
Здадзена ў набор 1/Х-69 г. Падпісана да друку 22/Х-69 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Дадатак — выкрайка. Тыраж 317858.
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі
і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Мінск. Цана 15 кап.
Зак. 509.

НАЦЫАНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

Нарабас-Барабас

Снегурочка

Дед-мороз

Шахматный король

Жар-птица

Мужской костюм 16 века Снежная королева

Женский костюм 17 века Д'Артаньян

Кот в сапогах

Карнавальные костюмы для детей среднего и старшего возраста.

Цена 15 кап.
74235